

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง แผนยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

จัดทำโดย นางสาวดารุณี ธรรมโพธิ์ดล
รหัส ๕๐๖๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง แผนยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อม
สู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

จัดทำโดย นางสาวดารุณี ธรรมโพธิ์ดล
รหัส ๕๐๖๗

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ .....

(เอกอัครราชทูต จันทร์ทิพา ภูตระกูล)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ .....

(ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ วัฒนา)
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความท้าทายสำคัญของกระทรวงวัฒนธรรมในฐานะเป็นหน่วยงานหลักในการนำสังคมไทยสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยเฉพาะแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๕๕๒-๒๕๕๘ (ค.ศ.๒๐๐๙-๒๐๑๕) กำหนดให้มีการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน คือ การก้าวข้ามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งถูกกำหนดด้วยแนวคิดชาตินิยมที่มีมายาวนาน ประกอบกับความขัดแย้งในอดีตยังคงอยู่ในการรับรู้และความทรงจำของผู้คนผ่านตำราเรียน ข้อเขียน และสื่อประเภทต่างๆ ดังนั้น จึงมีจำเป็นต้องทบทวนและทำความเข้าใจการรับรู้ ความเข้าใจ ระบบคุณค่า และแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ถ่องแท้เสียก่อนที่จะสรุปภาพรวมและกำหนดอัตลักษณ์อาเซียนในลำดับต่อไป

นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมของไทยคือขาดบูรณาการข้อมูลในมิติต่างๆ ทั้งทางสังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานระดับท้องถิ่นและเครือข่ายสถาบันการศึกษา และวิจัยในระดับภูมิภาค ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดยุทธศาสตร์ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนของไทยสอดคล้องกับระบบคุณค่าและความหลากหลายในสังคมอาเซียน ไม่ตอกย้ำอคติและความบาดหมางในประวัติศาสตร์ และในขณะเดียวกัน ก็ไม่ขัดแย้งกับนโยบายด้านวัฒนธรรมของไทยและค่านิยมท้องถิ่น และรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อให้การเตรียมตัวและรับมือกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและโลกาภิวัตน์ได้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้ได้นำข้อมูลจากการประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นฐานในการบ่งชี้ความท้าทายเชิงกลยุทธ์ (strategic challenges) ความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ (strategic advantages) นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่พร้อมสำหรับการขับเคลื่อนสังคมไทยเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘

๒. กรอบแนวคิดในการกำหนดบทบาทของกระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมของสังคมไทยสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินงานตามกรอบประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมการตระหนักรู้ร่วมกันในการเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งการเป็นหน่วยงานสำคัญในผลึกต้นให้เกิด “การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน” อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียน ทั้งในแง่ของการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นประชาคม อีกทั้งการปรับตัวและเตรียมความพร้อมรับมือต่อผลกระทบที่จะเกิดจากเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีกรอบคิดหลักสามด้านดังนี้

(๑) กรอบความเข้าใจในเชิงความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในความหมายของการเป็นจารีตหรือการคัดกรองสิ่งดีงาม สิ่งที่ควรอนุรักษ์เท่านั้น หากในปัจจุบันความหมายของวัฒนธรรมยังขยายวงกว้างไปสู่การเป็นครรลองหรือวิถีแห่งการทำงานและการใช้ชีวิต

เช่น ครอบครองการบริหารงาน วิธีการใช้ชีวิต ครอบครองของการดำเนินธุรกิจและการทำงาน เป็นต้น ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีความหมายที่ซับซ้อนและกว้างไกลกว่าการอนุรักษ์และสงวนรักษาเท่านั้น

(๒) กรอบของความเป็นไทย ซึ่งแฝงไว้ด้วยกระแสของความเป็นชาตินิยมซึ่งเป็นแกนหลักในการค้ำจุนหรือดำรงอยู่ของวัฒนธรรมไทย หากแต่ในปัจจุบัน วัฒนธรรมไทยได้ถูกหลอมกลืนหรือกำลังจะหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมภูมิภาคและวัฒนธรรมโลก ขณะเดียวกันการเข้ามาของวัฒนธรรมการสื่อสารแบบใหม่ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของเราไปแล้วและเทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของวัฒนธรรมบันเทิงและวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วย

(๓) กรอบของประชาคมอาเซียน ซึ่งการแบ่งกรอบการทำงานตามเสาหลักสามเสากระจายไปตามกระทรวงต่างๆ ได้กลายเป็นข้อจำกัดสำคัญในการวางแผนและขับเคลื่อนเนื่องจากลักษณะการทำงานแบบแยกกันคิดหรือแยกกันทำงาน ไม่มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบงานอาเซียนด้านต่างๆ

๓. ความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ประเทศไทยได้ดำเนินความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมกับประเทศสมาชิกในอาเซียนภายใต้กรอบความร่วมมือและกลไกที่หลากหลายอันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเตรียมตัวเข้าสู่ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) ของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักต่อการเป็นพลเมืองอาเซียนและสำนึกในอัตลักษณ์อาเซียนร่วมกันของประชาชนทุกระดับ ส่งผลให้ประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทย ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการ ซึ่งหากเน้นพิจารณาตามแผนยุทธศาสตร์การจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงวัฒนธรรม “การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน” สามารถประเมินความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ได้ดังนี้

๓.๑ การส่งเสริมการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม

(๑) ความรู้สึกของความเป็นชาตินิยมของแต่ละประเทศในอาเซียน

ประเทศในอาเซียนส่วนใหญ่ต่างผ่านประสบการณ์การเป็นประเทศอาณานิคม รวมถึงผ่านกระบวนการได้มาซึ่งเอกราชก็ได้ก่อความรู้สึกชาตินิยมที่ฝังรากลึกและกลายเป็นฐานรากของความเป็นมาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการคิดในโลกของอาเซียน และเป็นมิติที่ละเอียดอ่อนโดยเฉพาะเมื่อแต่ละประเทศต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ความรู้สึกเหล่านี้จึงง่ายที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง และในหลายครั้งความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้มาจากรื่องของการสูญเสียผลประโยชน์ หากแต่เกิดจากวิธีคิดในเชิงชาตินิยม อย่างไรก็ตาม แนวคิดในปัจจุบันที่ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการรวมกลุ่มและมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกประเทศอย่างเข้มข้นมากขึ้นเพื่อความอยู่รอด แนวคิดทั้งสองแนวทางซึ่งดูเสมือนจะขัดแย้งกันนี้ยังไม่เกิดการตกผลึกเพียงพอ จึงเห็นความขัดแย้งหลายอย่างที่เกิดในภูมิภาคที่เกิดจากการกระทบผลประโยชน์ในเรื่องของชาตินิยมและอัตลักษณ์ของชาติซึ่งมักจะเป็นเรื่องที่มาก่อนเสมอ

(๒) การขาดทักษะภาษาต่างประเทศในการเรียนรู้และศึกษาประเทศอาเซียน

การสร้างความรู้สึกรักของการเป็นประชาคมขึ้นมานั้น สิ่งสำคัญคือ ต้องมาจากประชาชนในแต่ละประเทศในอาเซียนมีความเข้าใจในวัฒนธรรมต่างๆ ของประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เพื่อสร้างความรู้รัก ความเข้าใจถึงบริบทของความคิดและวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างหลากหลายในภูมิภาค ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่สำคัญที่สุดได้แก่ ภาษาศาสนาความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ผ่านการใช้ภาษาของประเทศในอาเซียนแต่ละภาษาเองเท่านั้น จึงจะสามารถทำความเข้าใจพื้นที่ต่างๆ ในอาเซียนได้อย่างถึงแก่น นอกจากนี้ ยังมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้สึกรักของการเป็นประชาคมเพราะภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันด้วย การเรียนรู้ภาษาของประเทศในอาเซียนเพื่อความเข้าใจและสร้างความรู้สึกรักของการเป็นประชาคม จึงเป็นเรื่องที่ละเลยไม่ได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในเชิงลึก เพื่อความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ก็เป็นแนวทางสำคัญอันหนึ่งในการสร้างความรู้ของภูมิภาค ซึ่งจะกลายเป็นแกนกลางของการเกิดความเป็นประชาคมได้อย่างแท้จริง

(๓) การล่มสลายของชุมชนท้องถิ่นและความอ่อนแอของวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะส่งผลให้ท้องถิ่นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น โดยการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมแม้เกิดขึ้นโดยปกติอยู่แล้ว หากแต่การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะเร่งให้ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดเพิ่มมากขึ้น อีกทั้ง เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเคลื่อนย้ายผู้คนทั้งรูปของแรงงานหรือนักท่องเที่ยว ความท้าทายนี้ควรนำไปสู่ความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้มแข็งและผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมของอาเซียน และมองการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนโดยย่อนดูวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนเป็นฐานที่สำคัญ ทั้งนี้ การสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ท้องถิ่นควรให้ความสำคัญผ่านมิติต่างๆ อาทิ การสนับสนุนการสร้างอัตลักษณ์ในระดับท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับวิบุรุษท้องถิ่น การสนับสนุนการใช้ภาษาถิ่น การให้ความสำคัญกับการสร้างพิพิธภัณฑ์ตลอดจนการสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

(๔) ระดับของความรับรู้ที่ไม่เท่ากันของเครือข่ายทางวัฒนธรรมในแต่ละภาคส่วน

เนื่องจากตลอดระยะเวลาของพัฒนาการของอาเซียนนั้นถูกจำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงชนชั้นนำของประเทศต่างๆ เท่านั้น และไม่ได้อยู่ในความรับรู้ของประชาชนทั่วไปเท่าไรนัก จึงทำให้เกิดสภาพของการขาดการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในการดำเนินการด้านวัฒนธรรมในอาเซียนในปัจจุบัน โดยเฉพาะประชาชนในระดับรากหญ้าจะไม่ได้ให้ความสนใจกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มากนัก

๓.๒ การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน

ประเทศต่างๆ ทั้งในพื้นที่คาบสมุทรม และภาคพื้นทวีปมีการติดต่อสัมพันธ์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมาตั้งแต่ในสมัยที่ยังไม่มีการกำเนิดรัฐชาติ ส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศต่างมีส่วนผสมของกันและกัน ซึ่งถึงแม้บางวัฒนธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวกันที่ประชาชนยังคงดำรงวิถีดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน หากแต่ปัญหาสำคัญคือ ประชาชนในอาเซียนยังไม่ได้รับการปลูกฝังหรือสร้างความสำนึกในการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นร่วมกัน ยิ่งไปกว่านั้นคือ อุปสรรคต่อการสร้างสำนึกของความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียนร่วมนั้นเป็นผลมา

จากระบบการศึกษาและการปลูกฝังเรื่องชาตินิยมในประเทศต่างๆ ที่เน้นความเป็นชาติมากกว่าความเป็นภูมิภาค ดังนั้น ในโอกาสที่กำลังจะเข้าสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน การกำหนดลักษณะร่วมของมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน หรือการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของอาเซียน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อต่อไปในอนาคตเนื่องจากต่างฝ่ายต่างอ้างถึงอ้างความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม หรือการผลักดันให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมของอาเซียน

๓.๓ การส่งเสริมการสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมของไทย

แม้ประเทศไทยจะมีข้อได้เปรียบหลายประการสำหรับการสนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม แต่ก็มีอุปสรรคได้ที่เรายังมีจุดอ่อนและอุปสรรคอยู่หลายประการเช่นกัน

ประการแรก คือ การขาดหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบต่อการส่งเสริมงานด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ ซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมการสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง บางสาขาที่ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรอื่นๆ

ประการที่สอง คือ กลุ่มศิลปินและผู้สร้างสรรคงานวัฒนธรรมของไทยยังขาดความรู้และทักษะในด้านการสร้างสรรคงานวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ รวมถึงขาดทักษะในด้านธุรกิจ

ประการที่สามคือ การมีทัศนคติด้านลบต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมที่ถูกมองว่าเป็นการแปรรูปวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าพาณิชย์ซึ่งจะไปลดทอนคุณค่าและเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมได้

ประการที่สี่ คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียนอาจจะนำมาสู่การแข่งขันมากกว่าความร่วมมือระหว่างกันเนื่องจากประเทศในอาเซียนมีวัฒนธรรมหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน

๔. วิธีดำเนินการศึกษา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจนิยามของอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ความท้าทายสำคัญในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนตามแผนงาน ASCC Blueprint จากนั้น จึงวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของประเทศไทยทั้งในระดับหน่วยงานกระทรวงวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดปัจจัย ๗ ประการในการวิเคราะห์องค์การ (๗-S Framework of McKinsey) รวมถึงการวิเคราะห์ความพร้อมของประเทศไทยตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

๕. ผลการศึกษา

รายงานการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาและรวบรวมกระบวนการขั้นต้นด้านวัฒนธรรมของไทยท่ามกลางกระแสประชาคมอาเซียนและโลกาภิวัตน์ (๒) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการปฏิสัมพันธ์จากประชาคมทั้งในและนอกกระทรวงวัฒนธรรม ทั้งจากภาครัฐ เอกชน

ประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น ในการวิเคราะห์และคาดการณ์แนวโน้มด้านสังคมและวัฒนธรรมของ ไทยและอาเซียน และ (๓) ศึกษารวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลประกอบการ กำหนดทิศทางและร่างยุทธศาสตร์ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนของไทย

ผลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและผลการประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นกับภาค ส่วนต่างๆ นำไปสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคม สังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีวิสัยทัศน์หลักคือ “วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความ เชื่อมโยงในอาเซียน ประเทศไทยขับเคลื่อนสู่อาเซียนไปพร้อมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ไทยและการ สร้างสำนึกของการเป็นประชาคมอาเซียน บนฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างดุลย ภาพระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” และ แบ่งประเด็นยุทธศาสตร์ออกเป็น ๖ ประเด็น ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างเสริมศักยภาพ (Capacity Building) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engaging) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ สร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม (Networking) ยุทธศาสตร์ที่ ๔ เชื่อมโยง (Connectivity) ยุทธศาสตร์ที่ ๕ สร้างสรรค์ (Creativity) และ ยุทธศาสตร์ที่ ๖ ประชาคมยั่งยืน (Community Sustainability)

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำรายงานการศึกษาส่วนบุคคลเรื่อง “แผนยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอแสดงความขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายที่มีส่วนสนับสนุนให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ เอกอัครราชทูตจันทรีทิพา ภูตระกูล ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา พร้อมด้วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู และรองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ วัฒนา ในฐานะคณะอาจารย์ที่ปรึกษา กลุ่ม G ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในเชิงวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดรายงานการศึกษาครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทุกประการ รวมทั้งวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณามาบรรยายในหลักสูตรนักบริหารการทูต (นบท.) รุ่นที่ ๕

ขอขอบคุณผู้อำนวยการสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ และเจ้าหน้าที่สถาบันที่เกี่ยวข้องทุกคน ที่กรุณาดูแลอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม นบท.๕ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาการอบรม

ในส่วนของกระทรวงวัฒนธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ผู้บริหารสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม และเพื่อนร่วมงานทุกคนในสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ที่ให้การสนับสนุนการเข้ารับการอบรมครั้งนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งขอบคุณสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับการศึกษาวิจัยที่เป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำรายงานการศึกษาครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น นบท.๕ ทุกคน ที่ได้มีโอกาสร่วมเรียน ร่วมทุกข์ ร่วมสุขด้วยกันในช่วงระยะเวลา ๒ เดือนที่ผ่านมา มิตรภาพและมิตรจิตที่ได้รับจากเพื่อนๆ เป็นสิ่งที่จะประทับอยู่ในความทรงจำตลอดไป

ดารุณี ธรรมโพธิ์ดล

สิงหาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ภูมิหลัง ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๒
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา	๒
๑.๔ ประโยชน์ของการศึกษา	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ / การจำกัดความหมายของคำศัพท์ที่สำคัญ	๔
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดทฤษฎี	๖
๒.๒ ผลงานการวิจัยศึกษาที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๓ สรุปกรอบแนวคิด	๑๐
บทที่ ๓ ผลการศึกษา	๑๒
๓.๑ นิยามของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมและความท้าทายในแผนงานการสร้าง อัตลักษณ์อาเซียน	๑๒
๓.๒ ความร่วมมือด้านวัฒนธรรมในกรอบอาเซียนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	๑๓
๓.๓ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมใน ประเทศไทย	๑๕
๓.๔ การวิเคราะห์ความพร้อมของไทยตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคม และวัฒนธรรมอาเซียน	๒๓
บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๔๓
๔.๑ สรุปผลการศึกษา	๔๓
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๔๓
๔.๓ บทสรุป	๔๕
บรรณานุกรม	๔๖
ประวัติผู้เขียน	๔๗

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๑	๗-S Framework of McKinsey	๖
ภาพที่ ๒	SWOT Analysis	๗

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ภูมิหลัง ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ อาเซียนจะมีสภาพเป็นประชาคมโดยสมบูรณ์ โดยมี “กฎบัตรอาเซียน” (ASEAN Charter) เป็นธรรมนูญหรือกรอบกติกาในการอยู่ร่วมกัน ในกฎบัตรได้กำหนดรูปแบบการสร้างประชาคมอาเซียนไว้บนเสาหลักสามเสาอันได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Political and Security Community – APSC) ประชาคมเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Community – AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community – ASCC) ซึ่งแต่ละเสาหลักจะทำหน้าที่ค้ำจุนประชาคมอาเซียนและเกื้อหนุนบทบาทของแต่ละเสาให้ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

กระทรวงวัฒนธรรมเป็นองค์กรหลักในการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ปลูกฝังค่านิยมอันดีงามบนพื้นฐานของคุณธรรม นำสังคมเป็นสุข ใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม จึงตระหนักถึงความท้าทายของสังคมไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ ที่ใกล้มาถึงนี้ ซึ่งจะนำมาซึ่งกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็วทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค เช่น การเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายของแรงงานและประชากร ความร่วมมือทางการศึกษา และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม อีกทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ที่แผ่ขยายไปยังประเทศต่างๆ ของอาเซียนก็ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดพลวัตและการเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างรวดเร็วและยากที่จะคาดการณ์ได้ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งของสังคมไทยที่จะต้องเตรียมการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น และปัจจัยหรือตัวกำหนดที่มาจากภายนอกและภายในอาเซียน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในระดับทวิภาคีด้วย

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๘ กำหนดให้มีการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน กล่าวคือ “อัตลักษณ์อาเซียนเป็นพื้นฐานด้านผลประโยชน์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นตัวตนร่วมกัน จารีต ค่านิยม และความเชื่อ รวมทั้งความปรารถนาในฐานะประชาคมอาเซียน อาเซียนจะส่งเสริมตระหนัก และมีค่านิยมร่วมกันในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางความแตกต่างในทุกชั้นของสังคม” และกำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม ซึ่งมีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ในการ “สร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ และการรวมกันเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลายและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนาและอารยธรรม” ความท้าทายที่สำคัญของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนคือการก้าวข้ามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งถูกกำหนดด้วยแนวคิดชาตินิยมที่มีมายาวนาน ประกอบกับ

ความขัดแย้งในอดีตยังคงอยู่ในการรับรู้และความทรงจำของผู้คนผ่านตำราเรียน ข้อเขียน และสื่อประเภทต่างๆ เช่น ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ เพื่อก้าวสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เราจึงจำเป็นต้องทบทวนและทำความเข้าใจการรับรู้ ความเข้าใจ ระบบคุณค่า และแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ถ่องแท้เสียก่อนที่จะสรุปภาพรวมและกำหนดอัตลักษณ์อาเซียนในลำดับต่อไป

นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมของไทยคือขาดบูรณาการข้อมูลในมิติต่างๆ ทั้งทางสังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานระดับท้องถิ่นและเครือข่ายสถาบันการศึกษาและวิจัยในระดับภูมิภาค ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดยุทธศาสตร์ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนของไทยสอดคล้องกับระบบคุณค่าและความหลากหลายในสังคมอาเซียน ไม่ตอกล้ออคติและความบาดหมางในประวัติศาสตร์ และในขณะเดียวกัน ก็ไม่ขัดแย้งกับนโยบายด้านวัฒนธรรมของไทยและค่านิยมท้องถิ่น และรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อให้การเตรียมตัวและรับมือกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและโลกาภิวัตน์ได้อย่างสร้างสรรค์ (constructive engagement) การศึกษาวิจัยนี้จะนำมาซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์และการระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นฐานในการบ่งชี้ความท้าทายเชิงกลยุทธ์ (strategic challenges) ความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ (strategic advantages) นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่พร้อมสำหรับการขับเคลื่อนสังคมไทยเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี ๒๕๕๘

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑.๒.๑ ศึกษารวบรวมวิเคราะห์กระบวนทัศน์ด้านวัฒนธรรมของไทยท่ามกลางกระแสประชาคมอาเซียนและโลกาภิวัตน์

๑.๒.๒ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในกรอบงานอาเซียนของภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดทำข้อเสนอในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนของไทย

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์สำหรับกระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมของสังคมไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในส่วนที่กระทรวงวัฒนธรรมเกี่ยวข้องคือ แผนงานการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน มีขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงเอกสาร และการศึกษาจากสรุปผลการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางการจัดทำแผนฯ ประกอบด้วย

๑.๓.๑.๑ การทบทวนเอกสาร (Literature and Document Review)

๑) ทบทวนเอกสารข้อมูลสถานการณ์และการคาดการณ์ด้านสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน

๒) สถานภาพ บทบาท และผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของอาเซียน
ความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างไทยกับประเทศอาเซียน

๓) นโยบายด้านวัฒนธรรมของชาติและการจัดการวัฒนธรรมของ
ประเทศอาเซียน

๑.๓.๑.๒ การประมวลข้อมูลเชิงแนวคิดจากสรุปผลการประชุมสัมมนาของผู้มีส่วน
ได้เสียกลุ่มต่างๆ (Stakeholder analysis) ได้แก่

๑) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
กลุ่มศิลปินที่เป็นแกนนำในแต่ละสาขา อาทิ วรรณกรรม ทศนศิลป์ ศิลปการแสดงร่วมสมัย และ
อุตสาหกรรมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา

๒) การสัมมนาระดมความคิดเห็นภายใต้หัวข้อ “สถานการณ์ของไทย
กับประชาคมอาเซียนและความท้าทายด้านสังคมวัฒนธรรม” ในกลุ่มเครือข่ายทางวัฒนธรรมในระดับ
ภูมิภาค หน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานภายนอกที่ทำงานเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม
สถานศึกษาต่างๆ นิสิตนักศึกษา และภาคประชาสังคม

๓) การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT
Analysis) ระดับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม โดยผู้เข้าร่วมการประชุมประกอบด้วย เจ้าหน้าที่
ผู้รับผิดชอบด้านยุทธศาสตร์และด้านการต่างประเทศหน่วยงานระดับกรมภายในกระทรวงวัฒนธรรม

๑.๓.๒ ขั้นตอนที่ ๒ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยใช้ข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร
การศึกษาสรุปผลการสัมมนาระดมความคิดเห็นและการสนทนากลุ่ม รวมถึงการประเมิน
สภาพแวดล้อมทั้งในภาพรวมของประเทศ การประเมินสภาพแวดล้อมโดยเครือข่ายวัฒนธรรม และ
การประเมินสภาพแวดล้อมระดับหน่วยงานโดยบุคลากรภายในกระทรวงวัฒนธรรม ทั้งนี้ การรวบรวม
และวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวใช้กรอบการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และการ
วิเคราะห์ปัจจัยสำคัญ ๗ ประการขององค์การ (๗-S Framework of McKinsey)

๑.๔ ประโยชน์ของการศึกษา

๑.๔.๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายด้านวัฒนธรรมของไทย ปัญหาและความท้าทายของ
ไทยในการกำหนดนโยบายทางด้านวัฒนธรรมเมื่อไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนซึ่งรวบรวมจากข้อมูล
เอกสารและการระดมความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ใน
การระบุถึงความท้าทายทางยุทธศาสตร์ (strategic challenges) และความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์
(strategic advantages)

๑.๔.๒ แนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์และพัฒนากลยุทธ์ในการดำเนินงานเกี่ยวประชา
สังคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

๑.๔.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติได้อย่างบังเกิดผลเป็น
รูปธรรม

๑.๕ นิยามศัพท์ / การจำกัดความหมายของคำศัพท์ที่สำคัญ

คำจำกัดความของอัตลักษณ์กับวัฒนธรรม ในหนังสือ ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่อง การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมสังคมอาเซียนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจัดทำโดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” หรือ “เอกลักษณ์” ไว้ดังนี้ “ลักษณะเฉพาะที่เด่น หรือเฉพาะของคนกลุ่มหนึ่ง หรือชาติหนึ่ง” ดังนั้น “อัตลักษณ์อาเซียน” คือ “ลักษณะที่เด่นหรือเฉพาะร่วมกันของประเทศสมาชิกอาเซียน” ทั้งนี้ ได้ระบุว่า ศาสนาและวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจิตวิญญาณของอาเซียน คือการเป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรและแบ่งปันกัน (Spirit of ASEAN – Caring and Sharing Society) ทั้งนี้ เพราะทุกศาสนาต้องการให้ศาสนิกของตนเป็นคนดี^๑

ดังนั้น ในการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนโดยอาศัยพลังและการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม เราจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามและความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว มีความหมายที่ลื่นไหลและมีความซับซ้อนและมีความหมายที่แตกต่างกันตามสำนักคิดและนักวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ ในหนังสือเรื่อง ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา กาญจนา แก้วเทพ^๒ ได้สำรวจนิยามและคำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมจากสำนักคิด (schools) และในมุมมองของวิชาการแขนงต่างๆ (disciplines) ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับคำว่า วัฒนธรรม ได้ดังนี้

๑) วัฒนธรรมคือระบบความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ความเชื่อ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) วัฒนธรรมคือระบบอารมณ์ความรู้สึก เช่น รสนิยมทางดนตรี หรือความชื่นชอบทางสุนทรียะของคนกลุ่มต่างๆ

๓) วัฒนธรรมคือระบบการประพฤติปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณี เช่น บรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติของสังคม วัฒนธรรมการทำงานของคนในสังคมต่างๆ (เช่น การตรงต่อเวลาของคนตะวันตก)

๔) วัฒนธรรมคือระบบค่านิยม คือ ระบบค่านิยมและการให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ ที่ชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ให้ความยอมรับร่วมกัน ซึ่งเป็นความหมายของวัฒนธรรมที่ค่อนข้างแพร่หลายในสังคมไทย ตัวอย่างค่านิยมในสังคมไทย ได้แก่ การเคารพผู้อาวุโส การให้ความสำคัญกับความกตัญญู

๕) วัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบแบบทวิลักษณ์สองส่วนคือ ส่วนที่มองเห็น และส่วนที่มองไม่เห็น หรือประกอบด้วยส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ และส่วนที่เป็นรูปแบบที่แสดงออก ซึ่งองค์ประกอบทวิลักษณ์นี้มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรมด้วย ซึ่งสามารถจำแนกเป็น

(๑) วัฒนธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบแต่คงเนื้อหาเดิมไว้

(๒) รักษารูปแบบเดิมไว้ แต่เนื้อหาเปลี่ยนแปลงไป

(๓) การปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบและเนื้อหา

กาญจนา แก้วเทพ ยังได้สรุปถึงจุดร่วมของนิยามจากความหมายที่หลากหลายของสำนักคิดและสาขาวิชาแขนงต่างๆ ไว้ ดังนี้

^๑ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่องการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๘-๑๗๙.

^๒ กาญจนา แก้วเทพ, ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๘-๒๘.

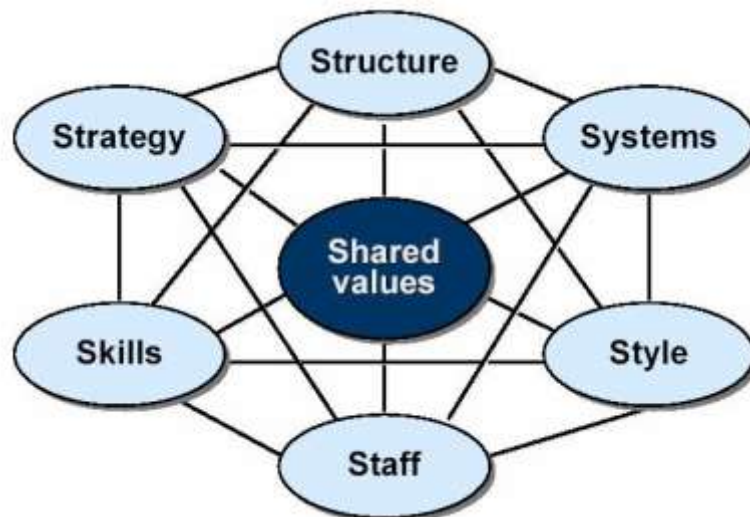
- ๑) วัฒนธรรมเป็นจิตสำนึกร่วมของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้นๆ
- ๒) วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบท เช่น เฉพาะท้องถิ่น เฉพาะเวลา เฉพาะภูมิศาสตร์
- ๓) วัฒนธรรมมีพลวัตและมีการปรับตัว เนื่องจากวัฒนธรรมต้องเผชิญกับแรงกดดันอยู่ตลอดเวลา
  - ๔) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องถ่ายทอด ดังนั้น ในแต่ละสังคมต้องมีกลไกในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น
  - ๕) วัฒนธรรมเป็นเครือข่ายของวิถีชีวิตทั้งหมด นั่นคือ หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนหนึ่ง ก็จะส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงไปยังส่วนอื่นๆ ของสังคมด้วย

บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎี

๒.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีปัจจัย ๗ ประการในการวิเคราะห์องค์กร (๗-S Framework of McKinsey) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ๗ ด้าน ประกอบด้วย กลยุทธ์ (Strategy) โครงสร้าง (Structure) ระบบ (Systems) ครรลองหรือวิถีในการทำงาน (Style) บุคลากร (Staff) ทักษะ (Skills) และ ปรัชญาร่วม (Shared Values) ตามภาพที่ ๑ ดังนี้

ภาพที่ ๑ ๗-S Framework of McKinsey

๒.๑.๒ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ สำหรับองค์กร ซึ่งช่วยกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายในโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์กร

SWOT ANALYSIS

ภาพที่ ๒ SWOT Analysis

๑) Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

๒) Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ขององค์กร ซึ่งจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหา

๓) Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กรเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร

๔) Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

๒.๑.๓ การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภายนอกที่เป็น โอกาส และอุปสรรค ที่องค์กรกำลังเผชิญอยู่ สามารถนำมาจับคู่เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร และเป็นการจัดทำกลยุทธ์ที่เป็นทางเลือก ๔ ชุด ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางเพื่อกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ

SO = จุดแข็งและมีโอกาสพัฒนา

WO = จุดอ่อนและมีโอกาสพัฒนา

WT = จุดอ่อนและมีอุปสรรคในการพัฒนา

ST = จุดแข็งและมีอุปสรรคในการพัฒนา

๒.๒ ผลงานการวิจัยศึกษาที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบความตกลงด้านวัฒนธรรมอาเซียน

๒.๒.๑.๑ แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน หรือ ASCC Blueprint มีเป้าหมายหลักที่จะทำให้เกิดประชาคมอาเซียนที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีสังคมที่รับผิดชอบเพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและก่อให้เกิดเอกภาพ โดยเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน และทำให้เกิดเป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่และสวัสดิการของประชาชนดีขึ้น ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ตามหัวข้อหลักดังนี้

- ๑) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ๒) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม
- ๓) ความยุติธรรมและสิทธิ
- ๔) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
- ๕) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน
- ๖) การลดช่องว่างการพัฒนา

การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน เน้นการสร้างความรู้สึกร่วมและการอยู่ร่วมและส่งเสริมความเป็นเอกภาพในความแตกต่าง ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิก เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา และอารยธรรม ส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ของภูมิภาคที่เป็นหนึ่งเดียว และค้นหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน และสร้างอาเซียนที่มีประชาชนเป็นแกนนำ โดยสนับสนุนทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างประชาคม

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ๓ ประการ คือ

- ๑) ส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกร่วมของประชาชน
- ๒) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน
- ๓) ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม

๒.๒.๑.๒ ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยมรดกวัฒนธรรม (ASEAN Declaration on Cultural Heritage)

ในระหว่างการประชุมระดับรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ ๒๔ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๓ ได้มีการลงนามในปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยมรดกวัฒนธรรม (ASEAN Declaration on Cultural Heritage) เพื่อกำหนดนโยบายและกรอบแนวทางการดำเนินงานความร่วมมือด้านมรดกวัฒนธรรม โดยมีหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) การปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียนในระดับประเทศและระดับภูมิภาค
- ๒) การปกป้องสมบัติของชาติและทรัพย์สินทางวัฒนธรรม
- ๓) ความยั่งยืนของชนบประเพณีที่มีคุณค่า
- ๔) การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมในอดีตและที่ยังคงอยู่ที่มีคุณค่าทางวิชาการ ศิลปะ และภูมิปัญญา

- ในอดีตและที่ยังคงอยู่
- ๕) การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมและชนบประเพณีที่เป็นที่นิยม
  - ๖) ส่งเสริมการศึกษา ความตระหนัก และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม
  - ๗) ยืนยันศักดิ์ศรีของวัฒนธรรมอาเซียน
  - ๘) พัฒนานโยบายและกฎหมายด้านมรดกทางวัฒนธรรม
  - ๙) ยอมรับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่มีร่วมกัน
  - ๑๐) การป้องกันการลักลอบขนย้ายทรัพย์สินทางวัฒนธรรมโดยผิดกฎหมาย
  - ๑๑) การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ในมรดกและทรัพยากรทางวัฒนธรรม
  - ๑๒) บูรณาการวัฒนธรรมกับการพัฒนา
  - ๑๓) การพัฒนาเครือข่ายมรดกวัฒนธรรมอาเซียนระดับประเทศและระดับภูมิภาค
  - ๑๔) การจัดสรรทรัพยากรสำหรับกิจกรรมด้านมรดกทางวัฒนธรรม
  - ๑๕) การพัฒนาและการดำเนินงานแผนงานโครงการอาเซียนด้านมรดกทางวัฒนธรรม
- ๒.๒.๑.๓ ปฏิญญาว่าด้วยเอกภาพของอาเซียนในความหลากหลายทางวัฒนธรรม: สู่ความมั่นคงของประชาคมอาเซียน (Declaration on ASEAN Unity in Cultural Diversity: Towards Strengthening ASEAN Community)
- ในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๙ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ ที่เมืองเดนปาซาร์ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ได้มีการลงนามในปฏิญญาว่าด้วยเอกภาพของอาเซียนในความหลากหลายทางวัฒนธรรม: สู่ความมั่นคงของประชาคมอาเซียน เพื่อกำหนดนโยบายและกรอบแนวทางการดำเนินงานความร่วมมือ โดยมีหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้
- ๑) การส่งเสริมทัศนคติแบบอาเซียน
  - ๒) การคุ้มครอง การส่งเสริม และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาเซียน
  - ๓) การพัฒนาการสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม
  - ๔) วัฒนธรรมเป็นวิถีที่นำไปสู่สังคมแห่งการเอื้ออาทรและแบ่งปันของอาเซียน
  - ๕) ทรัพยากรบุคคลและการพัฒนาเครือข่ายในบริบททางวัฒนธรรม
  - ๖) การร่วมมือกับภาคองค์กรอาเซียนอื่น ๆ

๒.๒.๒ รายงานผลการประชุมสัมมนาที่เกี่ยวข้อง

- ๒.๒.๒.๑ การเสวนากลุ่มเฉพาะด้าน (Focus Group Discussion) ในส่วนกลาง
- ๑) การประชุมระดมความคิดเห็นกับนักวิชาการที่ทำงานด้านอาเซียน เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ และการเตรียมความพร้อมรับมือของประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๕

๒) การประชุมระดมความคิดเห็นในกลุ่มศิลปินตัวแทนสาขาวรรณกรรม ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดงร่วมสมัย และอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๕

๓) การประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มเยาวชนไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา เพื่อวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมประเทศไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนปี ๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๖

๒.๒.๒.๒ การประชุมระดมความคิดเห็นเครือข่ายวัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ ในหัวข้อ “สถานการณ์ของไทยกับประชาคมอาเซียนและความท้าทายด้านสังคมวัฒนธรรม”

๑) การสัมมนาระดมความคิดเห็นเครือข่ายวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕

๒) การสัมมนาระดมความคิดเห็นเครือข่ายวัฒนธรรมภาคเหนือ ณ จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๕

๓) การสัมมนาระดมความคิดเห็นเครือข่ายวัฒนธรรมภาคใต้ ณ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๕

๔) การสัมมนาระดมความคิดเห็นเครือข่ายวัฒนธรรมภาคกลาง ณ จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๕

๒.๓ สรุปกรอบแนวคิด

กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินงานตามกรอบประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมการตระหนักรู้ร่วมกันในการเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งการเป็นหน่วยงานสำคัญในผลักดันให้เกิด “การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน” อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียน ทั้งในแง่ของการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นประชาคม อีกทั้ง การปรับตัวและเตรียมความพร้อมรับมือต่อผลกระทบที่จะเกิดจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หากพิจารณาความท้าทายในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนของกระทรวงวัฒนธรรมเกิดจากกรอบคิดหลักสามด้านดังนี้

๒.๓.๑ กรอบความเข้าใจในเชิงความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในความหมายของการเป็นจารีตหรือการคัดกรองสิ่งดีงาม สิ่งที่ควรอนุรักษ์เท่านั้น หากในปัจจุบันความหมายของวัฒนธรรมยังขยายวงกว้างไปสู่การเป็นครulongหรือวิถีแห่งการทำงานและการใช้ชีวิต เช่น ครulongการบริหารงาน วิถีการใช้ชีวิต ครulongของการดำเนินธุรกิจและการทำงาน เป็นต้น ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีความหมายที่ซับซ้อนและกว้างไกลกว่าการอนุรักษ์ ปฏิสังขรณ์ และการดูแลรักษา

๒.๓.๒ กรอบของความเป็นไทย ซึ่งแฝงไว้ด้วยกระแสของความเป็นชาตินิยมซึ่งเป็นแกนหลักในการค้ำจุนหรือดำรงอยู่ของวัฒนธรรมไทย หากแต่ในปัจจุบัน วัฒนธรรมไทยได้ถูกหลอมกลืนหรือกำลังจะหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมภูมิภาคและวัฒนธรรมโลก ขณะเดียวกันการเข้ามาของวัฒนธรรมการสื่อสารแบบใหม่ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ ฯลฯ ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของวัฒนธรรมบันเทิงและวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วย

๒.๓.๓ กรอบของประชาคมอาเซียน ซึ่งการแบ่งกรอบการทำงานตามเสาหลักสามเสา กระจายไปตามกระทรวงต่างๆ ได้กลายเป็นข้อจำกัดสำคัญในการวางแผนและขับเคลื่อนเนื่องจาก ลักษณะการทำงานแบบแยกกันคิดหรือแยกกันทำงาน ไม่มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบงานอาเซียนด้านต่างๆ เช่น ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม หรือแม้แต่ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ทำให้การทำงานขาดความคล่องตัว ในทางกลับกัน บางแห่งก็ขาดการเตรียมการในด้านบุคลากรและหน่วยงานที่รองรับการขยายตัวของภาระงานด้านอาเซียน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ไปสู่การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) อันสัมพันธ์กับการเตรียมพร้อมเพื่อบูรณาการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทั้งนี้ โดยได้ กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาลำดับความสำคัญของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ไว้ ๕ ประการ ดังนี้

- ๑) สอดรับกับยุทธศาสตร์การสร้างสรรค์อัตลักษณ์อาเซียนของแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC)
- ๒) เสริมสร้างบทบาทของไทยในประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน
- ๓) เสริมสร้างการบูรณาการความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิกในอาเซียน
- ๔) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชนวัฒนธรรม
- ๕) มีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมความมั่นคงอาเซียน

บทที่ ๓ ผลการศึกษา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนโดยเริ่มจากการทำความเข้าใจนิยามของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนตามแผนงาน (ASCC Blueprint) ที่ได้กำหนดไว้ จากนั้น จึงเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของประเทศไทยทั้งในระดับหน่วยงานกระทรวงวัฒนธรรม อันเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของประเทศ รวมถึงการวิเคราะห์ความพร้อมของประเทศไทยตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

๓.๑ นิยามของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมและความท้าทายในแผนงานการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน

ความท้าทายของยุทธศาสตร์ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนเกิดจากคำถามสำคัญที่ว่าอะไรคือมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของอาเซียนและเราจะกำหนดมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียนจากอะไร เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นคำที่มีความหมายซับซ้อนและมีการตีความที่หลากหลาย จึงยากที่จะกำหนดกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าวัฒนธรรม กรอบความเข้าใจในเชิงความหมายของวัฒนธรรมซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในความหมายของ การเป็นจารีตหรือการคัดกรองสิ่งดีงาม สิ่งที่ควรอนุรักษ์เท่านั้น หากในปัจจุบันความหมายของวัฒนธรรมยังขยายวงกว้างไปสู่การเป็นครรลองหรือวิถีแห่งการทำงาน และการใช้ชีวิต เช่น ครรลองการบริหารงาน วิถีการใช้ชีวิต ครรลองของการดำเนินธุรกิจและการทำงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังครอบคลุมความหมายถึงสิ่งที่มองเห็นและมองไม่เห็น เช่น ระบบคุณค่าหรือค่านิยมในสังคมดั่งนั้น วัฒนธรรมจึงมีความหมาย ที่ซับซ้อนและกว้างไกลกว่าการอนุรักษ์ ปฏิสังขรณ์ และการดูแลรักษามรดกร่วมทางวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งที่มองเห็นเท่านั้น

ดังนั้น เราจึงเห็นว่าวัฒนธรรมมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมทุกด้าน ตั้งแต่ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันตามมาแต่ในอดีต วิถีการทำงาน วิถีการปฏิบัติตน และการดำรงตนในสังคมร่วมสมัย ทั้งสิ่งที่จับต้องได้ (Tangible) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) วัฒนธรรมยังมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาทั้งในส่วนที่เป็นเนื้อหาและรูปแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัยและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลไกในการถ่ายทอดและสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ นอกจากนี้ กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อรูปแบบของการสืบสานและสืบทอดวัฒนธรรมในปัจจุบันด้วยเช่นกัน ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง ไม่ตายตัว และมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

ประเทศในอาเซียนมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในประเทศนั้นๆ เช่น ความแตกต่างระหว่าง

ประเทศในภาคพื้นทวีปกับประเทศในหมู่เกาะ หรือประเทศที่นับถือศาสนาพุทธกับประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างจิตสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ความท้าทายประการหนึ่งของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนโดยเฉพาะงานด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียนจึงอยู่ที่กระบวนการกำหนดอัตลักษณ์ร่วมและการสร้างจิตสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของอาเซียนซึ่งตั้งอยู่บนฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงทำให้กำหนดลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมได้ยาก ซึ่งบางครั้ง อัตลักษณ์บางอย่างก็มีลักษณะร่วมกันเฉพาะบางประเทศที่มีความคล้ายคลึงกันทางประวัติศาสตร์ หรือมีลักษณะร่วมทางภูมิศาสตร์แต่ไม่สามารถครอบคลุมทุกประเทศในภูมิภาคอาเซียนได้จนบางครั้งนำไปสู่คำถามที่ว่าอัตลักษณ์อาเซียนมีอยู่จริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว นอกเหนือไปจากการกำหนดอัตลักษณ์ร่วมของอาเซียนบนฐานวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว เราอาจต้องพิจารณาถึงการกำหนดคุณค่าหรืออัตลักษณ์ใหม่สำหรับอาเซียนด้วย ซึ่งอาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้หลีกเลี่ยงปัญหาและความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ การกำหนดลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในวัฒนธรรมของไทยและประเทศเพื่อนบ้านอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์ของชาติและอัตลักษณ์ของภูมิภาคและการอ้างกรรมสิทธิ์ของความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันได้ เช่น นาฏศิลป์ (ไทย-กัมพูชา) ส้มตำ (ไทย-ลาว) หรือกรณีพิพาทระหว่างมาเลเซียและอินโดนีเซียเกี่ยวกับผ้าบาติก เนื่องจากในปีพ.ศ. ๒๕๕๒ ยูเนสโกได้ประกาศให้ผ้าบาติกเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ของอินโดนีเซีย ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับชาวมาเลเซีย^๑

๓.๒ ความร่วมมือด้านวัฒนธรรมในกรอบอาเซียนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

นับเป็นเวลาเกือบ ๔๐ ปี ที่ประเทศไทยมีความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมกับประเทศต่างๆ ในอาเซียนผ่านกลไกความร่วมมือของคณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยวัฒนธรรมและสนเทศ (ASEAN Committee on Culture and Information หรือ ASEAN-COCI) โดยมีผลงานที่สำคัญในการเผยแพร่เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจให้กับบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมของอาเซียน ได้แก่การรวบรวมและจัดทำหนังสือเพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมที่ได้มีการค้นคว้าและรวบรวมเอาไว้ ซึ่งครอบคลุมมิติต่างๆ ทางวัฒนธรรม ได้แก่ วรรณกรรม อาเซียนศึกษา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะร่วมสมัย มรดกทางวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนี้

๑) งานด้านวรรณกรรม เป็นการรวบรวมวรรณกรรมประเทศต่างๆ ทั้งงานวรรณกรรมพื้นบ้าน วรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมการเมือง งานด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตในแต่ละยุคสมัยของผู้คนในที่ต่างๆที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนเห็นถึงพัฒนาการของงานวรรณกรรมในอาเซียน

๒) งานอาเซียนศึกษา เป็นการรวบรวมเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ด้านการจัดการทางวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียนโดยเฉพาะงานด้านพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนงานศึกษาเกี่ยวกับสื่อในอาเซียนทั้งในแง่ของประเภท รูปแบบ ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของ

^๑Barley, Tasa Nugraza, Indonesia and Malaysia Battle over Batik, October 1, 2009 (Online), Available <http://www.thejakartaglobe.com/home/indonesia-and-malaysia-battle-over-batik/332922> (20 April 2013).

สังคมวัฒนธรรมในอาเซียน นอกจากนี้ ยังรวบรวมงานศึกษาบางส่วนเกี่ยวกับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในอาเซียน

๓) งานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นงานเกี่ยวกับการนำเสนอประวัติศาสตร์ของประเทศในอาเซียน ตลอดจนพัฒนาการที่สำคัญของอารยธรรมต่างๆ ผ่านทางรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณ การรวบรวมประวัติศาสตร์ของพัฒนาการของอาเซียนผ่านคำบอกเล่าจากบุคคลสำคัญจากประเทศต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานและกำหนดนโยบายของอาเซียน นอกจากนี้ ยังมี การศึกษาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านงานโบราณคดีทั้งงานด้านอนุรักษ์และงานฟื้นฟู

๔) งานด้านศิลปะร่วมสมัย เป็นการรวบรวมศิลปะสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในอาเซียน ซึ่งเป็นผลจากการต่อยอดพื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ ร่วมกับการรับและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอก กลายเป็นรูปแบบศิลปะร่วมสมัยของอาเซียนในปัจจุบัน ได้แก่ การรวบรวมบทละครที่สำคัญของประเทศต่างๆ มหรสพและการละคร ตลอดจนงานด้านภาพยนตร์

๕) งานด้านมรดกวัฒนธรรม เป็นงานรวบรวมและศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศในอาเซียน อาทิ ดนตรี ศิลปะและหัตถกรรม การละเล่นพื้นเมือง อาหาร และเทศกาลประเพณีต่างๆ ตลอดจนศึกษาถึงลักษณะนิสัยของผู้คนในอาเซียนที่มีร่วมกัน เช่น ลักษณะของอัยาศัยไมตรี เป็นต้น

นับเป็นความสำเร็จของ ASEAN-COCI ที่ได้ดำเนินกิจกรรมมากกว่า ๓๕ ปี และสามารถส่งมอบองค์ความรู้ซึ่งครอบคลุมสาขาและความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในอาเซียน อย่างไรก็ดี การรวบรวมองค์ความรู้ดังกล่าวส่วนใหญ่ครอบคลุมเฉพาะกลุ่มประเทศในระบอบเริ่มก่อตั้งอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย รวมถึงบรูไนดารุสซาลาม ในขณะที่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม จะมีการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมได้น้อยกว่ากลุ่มแรก ซึ่งประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในแถบภาคพื้นทวีป และเป็นกลุ่มประเทศที่มีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม และมีความแตกต่างจากกลุ่มประเทศในแถบภาคพื้นสมุทร

ดังนั้น แม้องค์ความรู้ที่มีจะครอบคลุมหัวข้อทางวัฒนธรรมที่สำคัญ หากแต่ยังไม่สามารถให้ภาพรวมทั้งหมดของวัฒนธรรมที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมอาเซียนได้ การทำงานในระยะต่อไปเกี่ยวกับเรื่องของการรวบรวมองค์ความรู้ที่จำเป็นจึงควรที่จะให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้ประเทศในแถบภาคพื้นทวีปเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้สามารถเป็นตัวแทนภาพของอาเซียนอย่างแท้จริง และเป็นฐานที่แข็งแกร่งสู่การสร้างอัตลักษณ์อาเซียนในอนาคต

นอกจากการพัฒนาด้านองค์ความรู้แล้ว การทำงานในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เหล่านี้ เพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ของการเข้าสู่ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน โดยเฉพาะในแผนงานการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรม ดังนี้

๑) การส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม (Promotion of ASEAN awareness and a sense of community) การต่อยอดองค์ความรู้ที่มี โดยการประชาสัมพันธ์และจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ต่อประชาชนโดยทั่วไป เพื่อทำให้เกิดความรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องของประชาชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศอื่นๆ ในอาเซียน ความรับรู้และความเข้าใจดังกล่าวจะเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการยอมรับและเข้าใจความแตกต่างทาง

วัฒนธรรมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นความจริงที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ของอาเซียน และเป็นก้าวแรกสู่การอยู่ร่วมในประชาคมและสร้างความรู้สึกร่วมกันของความเป็นประชาคมร่วมกันในอนาคต

๒) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน (Preservation and promotion of ASEAN cultural heritage) การรวบรวมองค์ความรู้ที่ผ่านมามีเป็นงานสำคัญของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นงานที่ ASEAN-COCI ได้ให้การสนับสนุนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การผ่านมามีการทำงานยังอยู่ในขั้นของการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เท่านั้น การทำงานในระยะถัดไปจึงควรให้ความสำคัญกับการศึกษาถึงระบบวิธีคิดและแบบแผนทางวัฒนธรรมในอดีต ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจกับพลวัตของวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดทิศทางและนโยบายทางวัฒนธรรมในแง่ของการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

๓) ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม (Promotion of Cultural Creativity and Industry) ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ได้รวบรวมไว้สามารถเป็นพื้นฐานสำคัญในการต่อยอดธุรกิจเชิงวัฒนธรรม ทั้งในแง่ของการสร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรมหรือการสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจะสามารถนำองค์ความรู้ที่มีไปสู่ผลในทางปฏิบัติได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการสร้างเครือข่ายภาคีจากภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคม ในฐานะผู้ดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ที่แท้จริงของการดำเนินงาน ดังนั้น การดำเนินการในระยะต่อไปจึงควรเน้นที่การสร้างเครือข่ายภาคีทางวัฒนธรรมที่ไม่จำกัดเฉพาะในหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น หากแต่ควรขยายขอบเขตไปสู่ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมด้วย

๓.๓ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในประเทศไทย

๓.๓.๑ บทบาทของกระทรวงวัฒนธรรม

ตามพันธกิจหลักของการก่อตั้งกระทรวงวัฒนธรรมนั้น กระทรวงวัฒนธรรมถูกกำหนดให้เป็นองค์กรหลักในการดูแลงานด้านวัฒนธรรมของประเทศ มีหน้าที่สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ปลุกฝังค่านิยมอันดีงามบนพื้นฐานของคุณธรรม นำสังคมเป็นสุข ใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม รวมถึงนำมิติทางวัฒนธรรมมาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม และการบริหารจัดการองค์ความรู้และมรดกศิลปวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไทย โดยกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์หลัก ๔ ยุทธศาสตร์ ได้แก่

๑) รักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง

๒) สร้างค่านิยม จิตสำนึกและภูมิปัญญาคนไทย

๓) นำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

๔) การบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

นอกจากนั้น กระทรวงวัฒนธรรมยังมีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อการส่งเสริมความร่วมมือด้านต่างประเทศเพื่อตอบสนองต่อนโยบายการทูตทางวัฒนธรรมของรัฐบาลด้วย โดยดำเนินงานตามกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในลักษณะทวิภาคีและพหุภาคี ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนของต่างประเทศ

จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่ากระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินงานตามหน้าที่และภารกิจหลักอย่างเข้มแข็งและมีผลงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของกระทรวง และสนองตอบต่อนโยบายของรัฐบาลได้อย่างชัดเจน ในด้านการความร่วมมือกับต่างประเทศนั้น พบว่า กระทรวงวัฒนธรรมมีการทำงานร่วมกับหลายหน่วยงานในหลากหลายประเทศ ไม่เฉพาะแต่ประเทศในกลุ่มอาเซียนเท่านั้น ซึ่งนี่จะเป็นจุดแข็งของกระทรวงวัฒนธรรมรวมถึงประเทศไทยในการขยายบทบาทในการเป็นผู้นำดำเนินงานด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในอนาคตอันใกล้ต่อไป

๓.๓.๒ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

หน่วยงานภายในประเทศไทยที่มีบทบาทภารกิจเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยเฉพาะในประเด็นยุทธศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในภาพรวมของแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดกลไกการประสานงานระดับชาติ เพื่อให้การดำเนินงานในส่วนของประเทศไทยมีบูรณาการและเชื่อมโยงสอดคล้องกัน โดยในปัจจุบันมีการกำหนดกลไกคณะกรรมการ ระดับต่าง ๆ สำหรับการประสานงานในกรอบอาเซียน ดังนี้

- ๑) คณะกรรมการอาเซียนแห่งชาติ
- ๒) คณะอนุกรรมการว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน
- ๓) คณะกรรมการขับเคลื่อนการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน
- ๔) คณะทำงานเพื่อเตรียมการจัดตั้งคณะกรรมการ ASCC ภาคประชาชน
- ๕) คณะกรรมการประสานงานฝ่ายไทยว่าด้วยวัฒนธรรมและสนเทศอาเซียน
- ๖) คณะทำงานกำหนดนโยบายและแนวทางการเตรียมพร้อมสังคมไทยสู่

ประชาคมอาเซียน

๓.๓.๓ เครือข่ายวัฒนธรรมในประเทศไทย

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมนั้นมีขอบเขตที่กว้างและมีความละเอียดอ่อน การจะดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าประสงค์จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นกลุ่มบุคคลจนถึงกลุ่มองค์กรระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ซึ่งเรียกโดยรวมว่า “เครือข่ายวัฒนธรรม”

หากพิจารณาเฉพาะองค์กรทางวัฒนธรรมที่อยู่นอกสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และดำเนินงานครอบคลุมด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมทั้งในพื้นที่ส่วนกลาง และท้องถิ่นจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ พบว่ามีภาคีเครือข่ายการทำงานด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมากมาย มีองค์กรทางวัฒนธรรมทั้งในรูปแบบที่รัฐมีส่วนสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนขององค์กรภาคประชาชนและท้องถิ่นใน

การทำงานร่วมกัน รวมถึงองค์กรที่เป็นเครือข่ายภาคเอกชน ทั้งนี้ แนวคิดสำคัญที่ทำให้เกิดองค์กร วัฒนธรรมภาคประชาชนขึ้นมาคือ การสนับสนุนให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินงานวัฒนธรรมเอง โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ รักษา เผยแพร่และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม สามารถแบ่งเครือข่ายทางวัฒนธรรมได้เป็น ๔ รูปแบบ ได้แก่ เครือข่ายบุคคล เครือข่ายองค์กร เครือข่ายชุมชน และเครือข่ายในต่างประเทศ

๓.๓.๔ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ระดับหน่วยงานของกระทรวง วัฒนธรรม

ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมระดับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม ได้นำ แนวคิดปัจจัย ๗ ประการในการวิเคราะห์องค์การ (๗-S Framework of McKinsey) มาใช้เป็นกรอบ ในการวิเคราะห์ ซึ่งประกอบไปด้วย Strategy (กลยุทธ์) Structure (โครงสร้าง) Systems (ระบบ) Style (ครรลองหรือวิถีในการทำงาน) Staff (บุคลากร) Skills (ทักษะ) และ Shared Values (ปรัชญา ร่วม) โดยในแต่ละด้านจะทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมดังนี้

๑) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของหน่วยงาน

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
องค์ประกอบที่ ๑ กลยุทธ์ (Strategy)	
<p>๑. กระทรวงมีแผนแม่บทต่างๆให้ใช้เป็น กรอบในการดำเนินงานหลายแผน ได้แก่ แผนแม่บทกระทรวงวัฒนธรรม แผน ยุทธศาสตร์ของกระทรวง ซึ่งมีเนื้อหา กว้างและครอบคลุมในหลายมิติของ วัฒนธรรม</p> <p>๒. แผนแม่บทฯและแผนยุทธศาสตร์ฯ มี ความสอดคล้องประสานกับกรอบด้าน วัฒนธรรมของอาเซียน สามารถนำมา ปรับใช้ร่วมกันได้</p> <p>๓. กระทรวงมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการ เป็นหน่วยงานที่อนุรักษ์และคุ้มครอง มรดกวัฒนธรรมของชาติ</p>	<p>๑. ภาพลักษณ์กรอบการทำงานของกระทรวงคือทำงาน ด้านการอนุรักษ์อย่างเดียว</p> <p>๒. กลยุทธ์การทำงานไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามการ เปลี่ยนแปลงของสังคม โดยให้ความสำคัญวัฒนธรรม ดั้งเดิม</p> <p>๓. ขาดกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์งานของกระทรวง ให้เป็นที่รับรู้ของสาธารณชน และสร้างภาพลักษณ์ที่ ถูกต้องของการทำงานของกระทรวงฯ</p> <p>๔. แผนต่างๆ ไม่ได้ถูกนำมาปรับใช้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก</p> <p>๔.๑ ขาดการสื่อสารเรื่องแผนฯ ระหว่างหน่วยงาน ต่างที่จะต้องนำแผนไปปฏิบัติ</p> <p>๔.๒ ไม่มีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแผนต่างๆอย่าง ชัดเจนว่าจะนำมาปรับใช้ในแต่ละหน่วยงาน อย่างไร</p> <p>๔.๓ ไม่มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการบูรณา การแผนต่างๆ ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติ และ กำกับดูแลการดำเนินงาน</p> <p>๔.๔ กระทรวงยังไม่มีกระบวนการทบทวนแผน ยุทธศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ</p>

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
องค์ประกอบที่ ๒ โครงสร้าง (Structure)	
	<ol style="list-style-type: none"> ๑. โครงสร้างขององค์กรภายในมีการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนกันในหลายหน่วยงาน ๒. การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานขาดการบูรณาการโดยมองที่เป้าหมาย หากแต่ยังทำงานยึดตามภารกิจหน่วยงานตนเป็นหลัก ๓. ขาดการจัดส่วนงานที่ดูแลด้านอาเซียนโดยตรง ทำให้งานด้านอาเซียนกลายเป็นเพียงภารกิจรองแทรกอยู่ในหน่วยงานต่างๆ เท่านั้น ๔. ขาดความสมดุลและเหมาะสมในการกระจายบุคลากรที่มีความสามารถด้านภาษา ต่างประเทศ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อ การทำงานด้านอาเซียน และงานที่สัมพันธ์กับต่างประเทศ
องค์ประกอบที่ ๓: ระบบ (System)	
<ol style="list-style-type: none"> ๑. กระทรวงฯ มีข้อมูลงานทางวิชาการมากมายและหลากหลายในประเด็นต่างๆ ทางวัฒนธรรมของอาเซียน 	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ขาดระบบการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ขาดการจัดการฐานข้อมูลกลางในภาพรวมของกระทรวง ๒. ขาดระบบการเตรียมบุคลากรในการรับภาระงานอาเซียน ทั้งในเชิงโครงสร้างงาน (career part) และการสนับสนุนการเติบโตในสายงาน (promotion) ๓. ขาดระบบการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ตลอดจนระบบการฝึกอบรมการประยุกต์ใช้ให้กับบุคลากร ๔. ขาดการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการต่างๆ สู่สังคมในภาพกว้าง อีกทั้งงานวิชาการส่วนใหญ่จะจัดทำเป็นภาษาอังกฤษซึ่งยังไม่ได้แปลให้เป็นภาษาไทยและขาดการสรุปย่อข้อมูลให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย
องค์ประกอบที่ ๔ ครรลองหรือวิถีในการทำงาน (Style)	
<ol style="list-style-type: none"> ๑. ผู้นำและผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานเกี่ยวกับอาเซียนมาก ๒. เริ่มมีการทำงานที่เป็นระบบทีม เริ่มจากการพูดคุยแบ่งปันข้อมูลกันทั้งภายในแต่ละหน่วยงานและระหว่างหน่วยงาน 	<ol style="list-style-type: none"> ๑. นโยบายของกระทรวงมีการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายของผู้นำองค์กร การทำงานจึงขาดความต่อเนื่องและมีทิศทางไม่แน่นอน ๒. บุคลิกภาพของบุคลากรส่วนใหญ่ไม่เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาในการเข้าสู่ประชาคมสังคมอาเซียน บุคลากรบางท่านไม่ชอบการเข้าสังคม

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
	๓. บุคลากรขาดการเตรียมความพร้อมที่จะรองรับงานด้านอาเซียน จึงทำให้รู้สึกว่ามี ความกดดันเมื่อต้องรับภาระงานด้านอาเซียน
องค์ประกอบที่ ๕ Staff (บุคลากร)	
๑. บุคลากรมีความคิดบวกและมีความอดทนสูงในการปฏิบัติงาน ๒. กระทรวงวัฒนธรรมมีผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการเฉพาะทางเป็นจำนวนมาก	๑. ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอาเซียนที่ต้องมีทั้งทักษะด้านภาษา ความรู้ทั่วไปและการสร้างเครือข่ายและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ๒. แต่ละกรมยังขาดบุคลากรในระดับปฏิบัติการที่รับผิดชอบภาระงานอาเซียนซึ่งควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนในเชิงลึกทั้ง content and network และมีทักษะด้านภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี
องค์ประกอบที่ ๖: ปรัชญาร่วม (Shared Value)	
๑. มี Share Value ร่วมกันในการทำงานด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม	๑. แต่ละหน่วยงานมีภาพของอาเซียนที่ไม่ตรงกันและขาดความชัดเจน ขาดทิศทางในการทำงานร่วมกัน ๒. ขาดการส่งเสริมในเรื่องของความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมร่วมของประเทศในอาเซียน

๒) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของหน่วยงาน

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
๑. นโยบายของรัฐบาลให้ความสำคัญเกี่ยวกับอาเซียนมาก รวมถึงงบประมาณที่ได้รับค่อนข้างเยอะ ๒. ตามประกาศของกพร.ได้อนุญาตให้แต่ละหน่วยงานตั้ง ASEAN Unit ขึ้นมาได้ ๓. การเข้าสู่ประชาคม ASCC ส่งผลกระทบกระตุ้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดนของบุคลากร ๔. เครือข่ายพันธมิตรด้านวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และต่างประเทศ ที่มีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ๕. การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อาทิ เทคโนโลยีด้าน Social network ทำให้มีช่องทางในการที่จะประชาสัมพันธ์งานของ	๑. ขาดการรับรู้และการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญของเสาหลักด้านวัฒนธรรมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ๒. ทศนคติของคนไทย และบุคลากรบางคนต่อประเทศในอาเซียนที่ยังมีอคติและมุมมองแง่ลบ ๓. สื่อมวลชนยังให้ความสำคัญกับการทำงานและเสาด้านวัฒนธรรมน้อยเมื่อเทียบกับเสาด้านเศรษฐกิจ ๔. แนวคิดชาตินิยมของแต่ละชาติในอาเซียน และการอ้างสิทธิ์ในมรดกวัฒนธรรม โดยไม่ได้มองว่าเป็นวัฒนธรรมร่วมซึ่งเป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้งระหว่างประเทศ ๕. ขาดการบูรณาการในระดับกระทรวง ทำให้ขาดการกำหนดนโยบายภาพรวมและทิศทาง

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<p>กระทรวงไปสู่สาธารณชนได้มากขึ้น</p> <p>๖. กระทรวงวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทมากขึ้นและชัดเจนขึ้นในสายตาของสังคมภายนอก (ได้รับความสำคัญ)</p>	ในระดับประเทศ

๓.๓.๕ สรุปรวมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ระดับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาจากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการวิเคราะห์ระดับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรมแล้ว สามารถสรุปรวมจากปัจจัยทั้ง ๗ ประการ อันนำไปสู่การวิเคราะห์แบบ TOWS Matrix ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - มีแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติที่สามารถใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน และสอดคล้องกับงานด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน - มีข้อมูลงานทางวิชาการอย่างมากมายในประเด็นที่หลากหลายทางวัฒนธรรมอาเซียน - มีผู้นำและผู้บริหารที่ให้ความสำคัญกับงานด้านอาเซียนมาก - มี Shared Value ร่วมกันด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม - มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจำนวนมาก มีความคิดเชิงบวกและมีความอดทนสูง - มีการริเริ่มการทำงานเป็นทีม และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภายในกระทรวงวัฒนธรรมมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ยังไม่มีการนำแผนงานด้านต่างๆ มาปรับใช้อย่างเต็มที่ - ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบูรณาการแผนต่างๆ สู่การปฏิบัติ และติดตามผลอีกทั้งบางกรมหรือบางหน่วยงานขาดบุคลากรที่ดูแลงานด้านอาเซียนโดยตรง - ขาดการเตรียมบุคลากรในการเข้ารับภาระงานด้านอาเซียน โดยขาดทักษะภาษาต่างประเทศ และองค์ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน - ขาดการนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสู่สังคมในวงกว้าง ฐานข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ ในขณะที่เดียวกัน ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่เป็นภาษาอังกฤษ
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนและจัดสรรงบประมาณให้กับงานด้านอาเซียนค่อนข้างมาก - การเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทำให้สังคมไทยมีความสนใจเกี่ยวกับประเทศในอาเซียนมากขึ้น ซึ่งกระทรวง 	<ul style="list-style-type: none"> - ทศนคติของคนไทยและบุคลากรบางคนต่อประเทศในอาเซียนยังมีอคติและมุมมองในเชิงลบ - สื่อมวลชนยังให้ความสำคัญกับงานด้านสังคมและวัฒนธรรมน้อยกว่าด้านเศรษฐกิจ - ความเข้าใจเรื่องมรดกอาเซียนมีความแตกต่าง

<p>วัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลงานด้านสังคมวัฒนธรรมอาเซียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - นโยบายรัฐบาลสนับสนุนให้มีการตั้งหน่วยงาน ASEAN Unit ในทุกกระทรวง - มีเครือข่ายและพันธมิตรทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่มีความเข้มแข็ง - การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Social Network สามารถเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์งานของกระทรวงสู่สาธารณะในอีกช่องทางหนึ่ง 	<p>กันในระหว่างประเทศอาเซียนด้วยตนเอง และไม่ได้มองว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมร่วมกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขาดการบูรณาการกันเองในระดับประเทศในเชิงนโยบาย เช่น แผนของสำนักงานสภาพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาล - กระทรวงวัฒนธรรมจัดเป็นกระทรวงขนาดเล็ก และได้รับการจัดสรรงบประมาณที่จำกัด
--	---

TOWS Matrix		
	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนและจัดสรรงบประมาณให้กับงานด้านอาเซียนค่อนข้างมาก - การเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทำให้สังคมไทยมีความสนใจเกี่ยวกับประเทศในอาเซียนมากขึ้น ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลงานด้านสังคมวัฒนธรรมอาเซียน - นโยบายรัฐบาลสนับสนุนให้มีการตั้งหน่วยงาน ASEAN Unit ในทุกกระทรวง - มีเครือข่ายและพันธมิตรทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่มีความเข้มแข็ง - การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Social Network สามารถเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์งานของ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทศนคติของคนไทยและบุคลากรบางคนที่ต่อประเทศในอาเซียนยังมีอคติและมุมมองในเชิงลบ - สื่อมวลชนยังให้ความสำคัญกับงานด้านสังคมและวัฒนธรรมน้อยกว่าด้านเศรษฐกิจ - ความเข้าใจเรื่องมรดกอาเซียนมีความแตกต่างกันในระหว่างประเทศอาเซียนด้วยตนเอง และไม่ได้มองว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมร่วมกัน - ขาดการบูรณาการกันเองในระดับประเทศในเชิงนโยบาย เช่น แผนของสำนักงานสภาพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาล - กระทรวงวัฒนธรรมจัดเป็นกระทรวงขนาดเล็ก และได้รับการจัดสรรงบประมาณที่จำกัด

TOWS Matrix		
	กระทรวงสู่สาธารณะในอีกช่องทางหนึ่ง	
<p>จุดแข็ง(Strengths)</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติที่สามารถใช้ประกอบการดำเนินการดำเนินงาน และสอดคล้องกับงานด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน - มีข้อมูลงานทางวิชาการอย่างมากมายในประเด็นที่หลากหลายทางวัฒนธรรมอาเซียน - มีผู้นำและผู้บริหารที่ให้ความสำคัญกับงานด้านอาเซียนมาก - มี Shared Value ร่วมกันด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม - มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นจำนวนมาก มีความคิดเชิงบวกและมีความอดทนสูง - มีการริเริ่มการทำงานเป็นทีม และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภายในกระทรวงวัฒนธรรมมากขึ้น 	<p>กลยุทธ์เชิงรุก (SO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดทำแผนงานการจัดตั้ง ASEAN Unit ในกระทรวงวัฒนธรรม - ส่งเสริมให้กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลักและมีบทบาทสำคัญในงานด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน - จัดตั้งเครือข่ายทางวัฒนธรรมในระดับอาเซียน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ Social Media 	<p>กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับงานด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน - สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างประเทศในอาเซียนเกี่ยวกับมรดกร่วมทางวัฒนธรรมในอาเซียน
<p>จุดอ่อน (Weaknesses)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ยังไม่มีการนำแผนงานด้านต่างๆ มาปรับใช้อย่างเต็มที่ - ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบูรณาการแผนต่างๆ สู่การปฏิบัติ และติดตามผล อีกทั้งบางกรมหรือบางหน่วยงานขาดบุคลากรที่ดูแลงานด้านอาเซียนโดยตรง 	<p>กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผลักดันให้มีการจัดตั้ง ASEAN Unit เพื่อให้มีการบูรณาการแผนไปสู่การปฏิบัติ รวมถึงมีการติดตามและประเมินผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ - สร้างเสริมขีดความสามารถในการทำงานของบุคลากรเพื่อรองรับการขยายตัวของงานด้านอาเซียน 	<p>กลยุทธ์เชิงรับ (WT)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างความร่วมมือกับสื่อทุกแขนง และเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่งานของกระทรวงและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนสู่สังคม เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน - ปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของ

TOWS Matrix		
<ul style="list-style-type: none"> - กฎระเบียบทางด้านงบประมาณ และพัสดุเป็นข้อจำกัดในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ - ขาดการเตรียมบุคลากรในการเข้ารับภาระงานด้านอาเซียน โดยขาดทักษะภาษาต่างประเทศและองค์ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน - ขาดการนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสู่สังคมในวงกว้าง ฐานข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ ในขณะที่เดียวกัน ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่เป็นภาษาอังกฤษ 		<p>กระทรวงวัฒนธรรมให้มีความทันสมัย และสามารถเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น โดยผ่านงานด้านวัฒนธรรมร่วมสมัย</p>

๓.๔ การวิเคราะห์ความพร้อมของไทยตามแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน

การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และสถานะแวดล้อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนตามแผนยุทธศาสตร์การจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงวัฒนธรรม คือ ตามข้อ E การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดยเน้นเฉพาะ ๓ ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้

๓.๔.๑ ส่งเสริมการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม

๓.๔.๑.๑ สถานะการณ์การตระหนักรับรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความรู้สึกของการเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียนของสังคมไทยในปัจจุบัน

การส่งเสริมการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคมนั้น เป็นยุทธศาสตร์ย่อยของการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดยมีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ และการรวมกันเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลายและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ศาสนาและอารยธรรม อย่างไรก็ตาม ในทางวัฒนธรรมประเทศในอาเซียนมีความหลากหลายและความแตกต่างกันอย่างมาก จึงเป็นการยากในการแสวงหาจุดร่วมหรืออัตลักษณ์ร่วมขึ้นมาเพื่อให้ทุกคนยึดถือร่วมกัน หากแต่การสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันนั้น ก็ถูกมองว่าเป็นแนวทางสำคัญอันหนึ่ง ที่จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของการสร้างความรู้สึกของการเป็นประชาคมได้ไม่มากนัก

แนวทางที่สำคัญอันหนึ่งที่อาเซียนได้ให้ความสำคัญในการสร้างความรู้สึกของการเป็นประชาคมขึ้นมา นั่นก็คือการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนขึ้นมา อย่างไรก็ตาม การจะกำหนดให้สิ่งใดเป็นอัตลักษณ์ที่ร่วมกันนั้น ย่อมทำได้ไม่ถนัดนักในพื้นที่ที่มีความหลากหลายอย่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้จากเมื่อพิจารณาอัตลักษณ์อาเซียนในเชิงกายภาพหรืออัตลักษณ์ภายนอก เช่น การแต่งกาย อาหาร และการแสดงนั้น ล้วนมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามวัฒนธรรมและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน ในแง่ของความแตกต่างทางวัฒนธรรมในอาเซียนดังกล่าว ก็อาจถูกมองว่าเป็นอัตลักษณ์ของอาเซียนไปโดยปริยายในหลายโอกาส นั่นก็คือความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ ได้กลายเป็นภาพลักษณ์อันหนึ่งของความเป็นอาเซียนในสายตาชาวโลกแล้ว อาทิ เมื่อพูดถึงผ้าบาติกประชาคมโลกก็จะนึกถึงอาเซียน จะไม่นึกถึงแคอินโดนีเซียหรือมาเลเซีย หรือเมื่อพูดถึงสงกรานต์ ก็จะนึกถึงอาเซียนเช่นเดียวกัน ซึ่งสงกรานต์ก็มีทั้งในพม่า ลาว และไทย เป็นต้น ดังนั้นอัตลักษณ์อาเซียนในแง่นี้จึงไม่ใช่สิ่งที่จะต้องสร้าง แต่ที่จริงก็คือความหลากหลายที่เป็นอยู่นั่นเอง

ในความเป็นจริงแล้วประเทศในอาเซียนได้มีการแลกเปลี่ยนกันมานาน ในทางวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตที่สะท้อนให้เห็นในมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดให้เห็นในปัจจุบัน เช่น ในเรื่องของภาษา ที่ประเทศที่อยู่ใกล้ชิดติดกันมักจะมีภาษาที่ใกล้เคียง มีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนผ่านการติดต่อสมาคมระหว่างกันอย่างต่อเนื่องยาวนาน จะกระทั่งปัจจุบันเองประเทศในอาเซียนก็มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันอยู่เสมอ เช่น การที่ภาพยนตร์ไทยไปฉายที่อินโดนีเซียหรือในลาว การชมมวยก็มีมวยไทย มวยไชยา เป็นต้น โดยอะไรที่เป็นที่นิยมก็มักจะมีการต่อยอดไป เช่น เรื่องส้มตำ ที่ไม่ว่าจะเป็นส้มตำไทย ส้มตำลาว แต่พอมีการต่อยอดไปซึ่งรสชาติก็จะเปลี่ยนไปตามแต่ที่คนแต่ละท้องถิ่นชอบ แต่ก็จะเรียกว่าส้มตำ เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่มีการพัฒนาผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเหล่านี้ ก็ได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมของคนในอาเซียน

เมื่อมองในแง่ของการมีวัฒนธรรมร่วมดังกล่าวนี้ ก็ถือได้ว่าเรื่องของวัฒนธรรมเป็นจุดแข็ง ซึ่งประเทศในอาเซียนมีจุดร่วมอยู่หลายอย่าง เช่น การกินข้าวก็เป็นพื้นฐานของทุกประเทศในอาเซียน วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการประกอบอาหาร ก็เน้นที่เครื่องเทศและสมุนไพรเหมือนกันจึงมีการพิจารณาว่าการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนก็ควรที่จะสร้างขึ้นจากฐานมรดกวัฒนธรรมร่วมเหล่านี้เนื่องจากเป็นสิ่งที่คนคุ้นเคยและสามารถสร้างจินตนาการได้ และติดอยู่ในความทรงจำสามารถรู้ได้ทันทีว่าเป็นอาเซียนโดยไม่ต้องโฆษณา และอัตลักษณ์ของอาเซียนในลักษณะนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชาติ เพราะมีพื้นฐานมาจากอัตลักษณ์ของชาติแล้วนั่นเอง

นอกจากนี้ แนวทางที่ถูกให้ความสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนอีกอย่างหนึ่งที่สามารถทำได้ก็คือ การหยิบยกเอาอัตลักษณ์ในเชิงนามธรรม การหาจุดร่วมที่เป็นมโนภาพกว้างๆ ที่แต่ละประเทศสามารถมีส่วนร่วมอยู่ในอัตลักษณ์เช่นนี้ได้ โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ชาติและอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนไป เช่น มโนภาพเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน ความอ่อนโยน ความมีน้ำใจ เป็นต้น

นอกจากแนวคิดในการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมของความเป็นประชาคมอาเซียนดังกล่าวแล้ว พื้นฐานสำคัญอันหนึ่งที่จะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการสร้างความรู้สึกร่วมของความเป็นประชาคมขึ้นมา ก็คือการส่งเสริมความเชื่อมโยงในระดับ

ประชาชน (People connectivity) ซึ่งถือเป็นช่องทางในการเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกันที่ดีที่สุด โดยเฉพาะการสนับสนุนการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ในภาคประชาชนระหว่างประเทศในพื้นที่ชายแดนของประเทศต่างๆ ซึ่งสำหรับประเทศไทยแล้วมีพื้นที่ติดต่อกับหลายประเทศ โดยเฉพาะลาว กัมพูชา และเวียดนาม ที่ประชาชนตลอดแนวชายแดนต่างมีสายสัมพันธ์ที่แนบแน่น และสามารถพัฒนาพื้นฐานความสัมพันธ์นี้ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โดยความเชื่อมโยงที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายที่มีการไปมาหาสู่กันเสมอมา ความรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมต่างๆของคนในพื้นที่ชายแดนคือสิ่งที่เราที่อยู่ร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีการพัฒนามาแต่ครั้งอดีตก่อนการเกิดของเส้นพรมแดนและรัฐชาติ การพัฒนาความสัมพันธ์ในภาคประชาชนนี้ยังถูกมองว่าเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีและลดความเสี่ยงในการเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ

ความเชื่อมโยงในระดับประชาชน โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ชายแดนดังกล่าว จึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งในการขยายความเชื่อมโยงสู่พื้นที่อื่นๆ ในวงกว้างมากขึ้น ผ่านกิจกรรมที่มีความหลากหลายทั้งในทางภาษาและวัฒนธรรม ในทางเศรษฐกิจผ่านการดำเนินธุรกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น การค้าชายแดนตามจุดผ่านแดนต่างๆ การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ตลอดจนการเคลื่อนย้ายของแรงงานในภาคอุตสาหกรรม สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความใกล้ชิดกัน เกิดเป็นความสนิทสนมและไว้วางใจกัน โดยเฉพาะการพัฒนาความสัมพันธ์สู่การมีผลประโยชน์ร่วมกันที่ขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะกลายเป็นหัวใจสำคัญของการเชื่อมโยงในภาคประชาชน และสร้างความรู้สึกร่วมกันของการเป็นประชาคมได้อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

๓.๔.๑.๒ ความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม

๑) ความรู้สึกของความเป็นชาตินิยมของแต่ละประเทศในอาเซียน

นอกจากประเทศไทยไปแล้ว ประเทศทั้งหลายในอาเซียนต่างเคยตกเป็นประเทศอาณานิคม และกระบวนการได้มาซึ่งเอกราชก็ได้ก่อความรู้สึกชาตินิยมที่ฝังรากลึก และกลายเป็นฐานรากของความเป็นมาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการคิดในโลกของอาเซียน และเป็นมิติที่ละเอียดอ่อนโดยเฉพาะเมื่อแต่ละประเทศต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ความรู้สึกเหล่านี้จึงง่ายที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง และในหลายครั้งความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้มาจากรื่องของการสูญเสียผลประโยชน์ หากแต่เกิดจากวิถีคิดในเชิงชาตินิยมไม่ว่าจะวิถีคิดเรื่องเศรษฐกิจ การค้า หรือการลงทุน หากต้องสัมพันธ์กับต่างประเทศ หรือแม้แต่ประเทศในอาเซียนด้วยกัน ก็จะมีแนวคิดชาตินิยมแทรกอยู่ด้วยโดยตลอด จะเห็นได้จากในกรณีเรื่องเศรษฐกิจที่แม้จะมีการเปิดเสรีด้านหนึ่ง แต่ก็มักจะมีเงื่อนไขอีกด้านหนึ่งขึ้นมาประกอบด้วยเสมอ เช่น การจำกัดสิทธิของวิสาหกิจและชาวต่างชาติซึ่งเป็นเงื่อนไขที่วางอยู่บนฐานแนวคิดในเชิงที่จะปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ ตลอดจนความหวาดระแวงต่อชาวต่างชาติเป็นหลัก

อย่างไรก็ดีแนวคิดในปัจจุบันอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในบริบทเศรษฐกิจการเมืองโลก ที่ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องเกิดการรวมกลุ่มและมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกประเทศที่เข้มข้นมากขึ้นเพื่อความอยู่รอดนั้น กลไกหรือวิถีคิดในเชิงชาตินิยมเหล่านี้จึงเป็นเหมือนการถ่วงดุล ระหว่างสิ่งที่เป็นต้นรากดั้งเดิมกับแนวคิดที่ว่าเราอาจจะอยู่รอดไม่ได้หากเราไม่

ร่วมมือกัน และการที่แนวคิดทั้งสองแนวทางซึ่งดูจะขัดแย้งกันนี้ยังไม่เกิดการตกรอกเพียงพอ จึงเห็นความขัดแย้งหลายอย่างที่เกิดในภูมิภาคที่เกิดจากการกระทบผลประโยชน์ในเรื่องของชาตินิยมและอัตลักษณ์ของชาติซึ่งมักจะเป็นเรื่องที่มาก่อนเสมอ

๒) การขาดทักษะภาษาต่างประเทศซึ่งเป็นเครื่องมือต่อการเรียนรู้และศึกษาประเทศอาเซียนในเชิงลึก

โดยการจะสร้างความรู้สึกรู้สึกของการเป็นประชาคมขึ้นมานั้น สิ่งสำคัญต้องมาจากการที่ประชาชนในแต่ละประเทศในอาเซียนมีความเข้าใจในวัฒนธรรมต่างๆ ของประเทศอื่นๆ เพื่อสร้างความรู้สึก เข้าใจถึงบริบทของความคิดและวิถีชีวิต ที่มีความแตกต่างหลากหลายในภูมิภาคซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือ ที่สำคัญที่สุดได้แก่ ภาษา ซึ่งจะสามารถทำให้คนในอาเซียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันได้โดยตรง และกว้างขวาง โดยภาษาหนึ่งที่ได้ถูกกำหนดให้เป็นภาษากลางที่ใช้ในการติดต่อกันในอาเซียนได้แก่ ภาษาอังกฤษ ทั้งใช้ในทางราชการหรือการติดต่อในระดับทางการของประเทศในสมาชิก ตลอดจนในในหมู่ประชาชนทั่วไป ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทต่างๆ โดยเฉพาะที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมเรื่องวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

อย่างไรก็ดี การเข้าใจอาเซียนผ่านโลกภาษาอังกฤษแต่เพียงอย่างเดียวนั้นอาจไม่เพียงพอ แม้ภาษาอังกฤษจะเป็นภาษาสำคัญ เป็นภาษากลางของอาเซียน แต่หากใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารจะไม่สามารถเข้าถึงความเป็นตัวตนจริงๆ ของประเทศต่างๆ ได้มากนัก ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ผ่านการใช้ภาษาของประเทศในอาเซียนแต่ละภาษาเองเท่านั้น จึงจะสามารถทำความเข้าใจพื้นที่ต่างๆ ในอาเซียนได้อย่างถึงแก่น นอกจากนี้ยังมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้สึกรู้สึกของการเป็นประชาคมเพราะภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันด้วยดังนั้นการเรียนรู้ภาษาของประเทศในอาเซียนเพื่อความเข้าใจและสร้างความรู้สึกรู้สึกของการเป็นประชาคม จึงเป็นเรื่องที่ละเลยไม่ได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในเชิงลึกเพื่อความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ก็เป็นแนวทางสำคัญอันหนึ่งในการสร้างความรู้สึกรู้สึกของภูมิภาค ซึ่งจะกลายเป็นแกนกลางของการเกิดความเป็นประชาคมได้อย่างแท้จริง

๓) การล่มสลายของชุมชนท้องถิ่นและความอ่อนแอของวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้ท้องถิ่นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เพิ่มมากขึ้น ผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจที่จะขยายวงไปสู่ต่างประเทศมากขึ้น หรือการเคลื่อนย้ายผู้คนทั้งรูปของแรงงานหรือนักท่องเที่ยว การสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้เข้มแข็งจึงมีความจำเป็นเพราะมีโอกาสที่อัตลักษณ์ท้องถิ่นอาจถูกกลืนกลาย การสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ท้องถิ่นนี้จึงควรให้ความสำคัญผ่านมิติต่างๆ ทั้ง อาทิ การสนับสนุนการสร้างอัตลักษณ์ในระดับท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับปราชญ์ท้องถิ่น การสนับสนุนการใช้ภาษาถิ่น การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ความท้าทายในปัจจุบันจึงคือการสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้มแข็งและผลักดันให้เข้าไปมีส่วนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมของอาเซียน และมองการเข้าสู่อาเซียนโดยยึดมั่นวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนให้มากขึ้น และภาครัฐควรที่จะเข้าใจและส่งเสริมในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงหรือทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของทุกที่มีลักษณะ

เดียวหรือมีลักษณะคล้ายกัน เพราะความแตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมไม่สามารถมองได้ว่าเป็นความอ่อนแอ หากแต่สามารถมองว่าเป็นความเข้มแข็งของสังคม ที่จะมีภูมิในการเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและกว้างขวางได้ในอนาคต

๔) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการเคลื่อนย้ายประชากร

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรโดยปัจจัยสำคัญหนึ่งก็เนื่องจากเกิดการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมที่เชื่อมต่อแต่ละประเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเอื้อต่อการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าโดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจซึ่งการเคลื่อนย้ายดังกล่าวจะทำให้คนในต่างวัฒนธรรมได้มีโอกาสในการดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันในพื้นที่หนึ่งๆ และนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมใหม่ๆเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมประเพณี อาหารการกิน เสื้อผ้า ตลอดจนลักษณะนิสัยการดำเนินชีวิตของผู้มาอยู่ใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยอาจเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมของคนที่เข้ามาใหม่ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการยอมรับของคนในพื้นที่เดิม

อย่างไรก็ตาม ในบางวัฒนธรรมที่มีความต่างกันมากอาจก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้มาอยู่ใหม่กับคนในพื้นที่ได้ ความท้าทายจึงอยู่ที่ว่าจะสร้างกระบวนการในการเรียนรู้และเคารพซึ่งกันและกันอย่างไร การระบบเพื่อให้ผู้มาใหม่ได้เรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมไทยได้ ตลอดจนการสร้างความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่เดิมเกี่ยวกับผู้มาใหม่ เพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายในสังคม ซึ่งหลังจากมีการเปิดประชาคมอาเซียนปี พ.ศ.๒๕๕๘ อาจจะมีมากยิ่งขึ้น

๕) แนวทางการดำเนินงานของรัฐที่ยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติเป็นตัวตั้ง การรวมกลุ่มเป็นอาเซียนนั้น เกิดขึ้นจากผู้นำระดับสูงของประเทศก่อตั้ง ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย โดยเล็งเห็นประโยชน์ที่แต่ละประเทศจะได้จากการรวมกลุ่มในครั้งนี้ ซึ่งเป็นผลจากความขาดเสถียรภาพทางการเมืองในภูมิภาค หรืออาจกล่าวได้ว่าการก่อตั้งอาเซียนขึ้นมานั้นเป็นความพยายามแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันระหว่างประเทศในภูมิภาค เพื่อผลักดันให้เกิดสันติภาพขึ้นมาหลังจากนั้นอาเซียนก็ได้รับการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศมากขึ้น มีการขยายสมาชิกภาพเป็น ๑๐ ประเทศ อย่างเป็นอยู่ในปัจจุบัน ภายใต้บริบทของการแข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีโลกที่ได้ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพตลอดจนลดแรงกดดันจากการแข่งขันในเวทีโลก จนในปัจจุบันที่อาเซียนกำลังจะก้าวสู่การเป็นประชาคมที่มีจุดมุ่งหมายในการบูรณาการร่วมกันที่มากขึ้น โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจที่ต้องการสร้างให้เกิดตลาดเดียวในภูมิภาค เพื่อเพิ่มอำนาจในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดอาเซียน ตลอดจนผลักดันให้เกิดพัฒนาการในมิติต่างๆ นั้น ล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากการยึดผลประโยชน์ของประเทศเป็นที่ตั้ง ทิศทางการพัฒนา รูปแบบ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของอาเซียนที่ผ่านมา จึงล้วนแต่ถูกครอบงำด้วยกรอบแนวคิดของผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในหลายมิติ ทั้งการให้ความสำคัญกับประเด็นที่เปลี่ยนไปตามบริบทของโลก อาทิ การที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของความ

มั่นคงของประเทศในยุคสงครามเย็น หรือการที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน เป็นต้น อีกทั้งการทำงานของอาเซียนยังถูกจำกัดอยู่ในกรอบของผู้มีระดับสูง ทั้งกลุ่มข้าราชการและการเมือง โดยขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เป็นต้น

ด้วยพื้นฐานแนวคิดที่ยึดผลประโยชน์แห่งชาติเป็นที่ตั้งนี้ ทำให้การสร้างความรู้สึกของการเป็นประชาคม ที่ต้องเกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่ยึดถือผลประโยชน์ของภูมิภาคเป็นที่ตั้งนั้นยังไม่สามารถพัฒนาได้มากนัก เพราะนอกจากจะไม่สามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกในการทำงานที่ชัดเจนได้แล้ว ยังต้องเผชิญกับความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแข่งขันด้านผลประโยชน์ของสมาชิกแต่ละชาติด้วย

๖) ระดับของความรับรู้ที่ไม่เท่ากันของเครือข่ายทางวัฒนธรรมในแต่ละ

ภาคส่วน

เนื่องจากตลอดระยะเวลาของพัฒนาการของอาเซียนนั้นถูกจำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงชนชั้นนำของประเทศต่างๆ เท่านั้น และไม่ได้อยู่ในความรับรู้ของประชาชนทั่วไปเท่าไรนัก โดยเฉพาะในเรื่องของผลได้ผลเสียที่จะเกิดกับประชาชนเมื่อเกิดการบูรณาการที่มากขึ้นในอาเซียน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดสภาพของการขาดการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในการดำเนินการด้านวัฒนธรรมในอาเซียนในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นได้จากระดับของความตื่นตัวที่ไม่เท่าเทียม โดยหน่วยงานภาครัฐและธุรกิจเอกชนซึ่งได้มีส่วนร่วมอยู่ในกระบวนการพัฒนาของอาเซียน และรู้ว่าตนจะได้หรือเสียอะไรจากอาเซียน จะมีความกระตือรือร้นสูง ในขณะที่ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะในระดับรากหญ้าจะไม่ได้ให้ความสนใจกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มากนัก

นอกจากนี้ เครือข่ายทางวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายในทุกระดับของสังคมไทยก็ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ต่างกันนัก โดยเครือข่ายในระดับท้องถิ่นซึ่งมุ่งเน้นงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น จะมีระดับความรู้เกี่ยวกับเรื่องอาเซียนที่ต่ำเมื่อเทียบกับเครือข่ายในระดับชาติ หรือระดับระหว่างประเทศ เนื่องจากเครือข่ายในระดับท้องถิ่นเหล่านี้มองไม่เห็นความเกี่ยวเนื่องของตนกับอาเซียนเท่าไรนัก ตลอดจนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตลอดระยะเวลาการพัฒนาของอาเซียนโดยเฉพาะไม่สามารถเข้าไปรับรู้และผลักดันส่วนได้ส่วนเสียของตนในเวทีอาเซียนได้ ซึ่งระดับความรู้ที่ไม่เท่ากันดังกล่าวนี้ ทำให้เป้าหมายที่จะสร้างความรู้สึกของการเป็นประชาคมอาเซียนนั้นไม่ได้ถูกขับเคลื่อนอย่างเท่าเทียมในทุกระดับของสังคม

๓.๔.๑.๓ การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และสภาวะแวดล้อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
<ul style="list-style-type: none"> - ไทยและประเทศสมาชิกอื่นๆในอาเซียนได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมานานอย่างสม่ำเสมอ - ในพื้นที่ชายแดนภาคประชาชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาอย่างนานและเป็นพื้นฐานสำคัญของความร่วมมือในด้านต่างๆรวมทั้งด้านวัฒนธรรม - ประเทศไทยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น 	<ul style="list-style-type: none"> - อัตลักษณ์ท้องถิ่นของไทยในหลายพื้นที่ถูกละเลยและขาดการส่งเสริมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง - เครือข่ายทางวัฒนธรรมของไทยในบางภาคส่วนและพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประเทศในอาเซียน

<p>เด่นในขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะร่วมกันกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียน</p>	<p>- งานด้านวัฒนธรรมยังขาดการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ในวงกว้างและขาดฐานข้อมูลที่เข้าถึงได้ง่าย</p>
<p>โอกาส (Opportunity)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในการเตรียมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประเทศสมาชิกในอาเซียนต่างให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนในอาเซียน ซึ่งเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น - การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนประเทศสมาชิกต่างมีข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามพันธกิจที่ระบุไว้ในปฏิญญาอาเซียน - กระแสการตื่นตัวของภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนทุกแขนงต่างให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 	<p>อุปสรรค (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การหลั่งไหลของกระแสวัฒนธรรมภายนอกและกระแสโลกาภิวัตน์อาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน - การเคลื่อนย้ายประชากรในภูมิภาคอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม - แนวคิดชาตินิยมในอาเซียนอาจเป็นอุปสรรคในการรวมตัวของชุมชนทางวัฒนธรรมและอาจนำไปสู่กระแสชาตินิยมใหม่ - อัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของชาติต่างๆในอาเซียนอาจนำไปสู่การแข่งขันและความขัดแย้งมากกว่าความร่วมมือ

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
	<p>โอกาส (Opportunity)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในการเตรียมการเข้าสู่ประชาคม อาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียน ต่างให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ วัฒนธรรมของกันและกัน - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมในปัจจุบัน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทางวัฒนธรรมกันมากยิ่งขึ้น - การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประเทศสมาชิกต่างมีข้อผูกพัน ที่ต้องปฏิบัติตามพันธกิจที่ระบุในปฏิญญาอาเซียน 	<p>อุปสรรค (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การหลั่งไหลของกระแส วัฒนธรรมภายนอกและกระแส โลกาภิวัตน์อาจเป็นอุปสรรค สำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ อาเซียน - การเคลื่อนย้ายประชากรใน ภูมิภาคอาจก่อให้เกิดความ ขัดแย้งทางวัฒนธรรม - แนวคิดชาตินิยมในอาเซียน อาจเป็นอุปสรรคในการ รวมตัวของชุมชนทาง วัฒนธรรมและอาจนำไปสู่ กระแสชาตินิยมใหม่ - อัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม ของชาติต่างๆในอาเซียนอาจ

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
	- กระแสการตื่นตัวของภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนทุกแขนงต่างให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	นำไปสู่การแข่งขันและความขัดแย้งมากกว่าความร่วมมือ
จุดแข็ง (Strength) <ul style="list-style-type: none"> - ไทยและประเทศสมาชิกอื่นๆ ในอาเซียนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมานานอย่างสม่ำเสมอ - ในพื้นที่ชายแดน ภาคประชาชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาอย่างนานและเป็นพื้นฐานสำคัญของความร่วมมือในด้านต่างๆรวมทั้งด้านวัฒนธรรม - ประเทศไทยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น ในขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่มีลักษณะร่วมกันกับประเทศอื่นๆในอาเซียน 	กลยุทธ์เชิงรุก (SO) <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมชุมชนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนให้เป็นต้นแบบของการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของอาเซียนและการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายของวัฒนธรรม 	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) <ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมระหว่างไทยกับอาเซียนรวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมที่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของภูมิภาค
จุดอ่อน (Weakness) <ul style="list-style-type: none"> - อัตลักษณ์ท้องถิ่นของไทยในหลายพื้นที่ถูกละเลยและขาดการส่งเสริมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง - เครือข่ายทางวัฒนธรรมของไทยในบางภาคส่วนและพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประเทศในอาเซียน - งานด้านวัฒนธรรมยังขาดการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ในวงกว้างและขาดฐานข้อมูลที่เข้าถึงได้ง่าย 	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในอาเซียนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศอาเซียนสู่ภาคประชาชนผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ - ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ 	กลยุทธ์เชิงรับ (WT) <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและยอมรับการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติที่ต่างกัน

กลยุทธ์ในการส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคมอาเซียน

๑) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการยอมรับการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติที่ต่างกัน

๒) ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

๓) ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในอาเซียนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศอาเซียนสู่ภาคประชาชนผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ

๔) สนับสนุนกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมระหว่างไทยกับอาเซียนรวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมที่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของภูมิภาค

๕) ส่งเสริมชุมชนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนให้เป็นต้นแบบของการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของอาเซียนและการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายของวัฒนธรรม

๓.๔.๒ การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน

มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ประกอบไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เช่น งานวรรณกรรม ศิลปะการแสดง ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือมรดกภูมิปัญญา (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งตามแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC Blueprint) ได้กำหนดเรื่องการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียนไว้ โดยมีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ คือ การส่งเสริมและสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเสริมสร้างความตระหนักและความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของภูมิภาค ตลอดจนวัฒนธรรมที่เหมือนและแตกต่างระหว่างประเทศสมาชิก รวมทั้งเพื่อปกป้องลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียนในภาพรวม

๓.๔.๒.๑ สภาวะการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน

ประเทศไทยมีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับประเทศสมาชิกในอาเซียนมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มีการจัดตั้งคณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยวัฒนธรรมและสนเทศ (ASEAN Committee on Culture and Information หรือ ASEAN-COCI) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ การดำเนินงานที่ผ่านมา ASEAN-COCI ได้ก่อเกิดผลงานที่เป็นรูปธรรมจำนวนมากทั้งในรูปแบบของงานด้านวรรณกรรมและอาเซียนศึกษา งานด้านศิลปะการแสดง งานด้านทัศนศิลป์ งานด้านสนเทศ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศสมาชิก และงานด้านมรดกวัฒนธรรม

นอกจากนี้ อาเซียนยังมีกลไกในระดับนโยบาย คือ มีการประชุมระดับรัฐมนตรีอาเซียนที่กำกับดูแลงานด้านวัฒนธรรมและศิลปะ (AMCA) ซึ่งประชุมทุกสองปี โดยที่ประชุม

AMCA มีภารกิจหลักในเชิงการบริหารจัดการ กล่าวคือ การกำหนดนโยบายแนวทางและกรอบความร่วมมือด้านวัฒนธรรมและศิลปะในระดับภูมิภาคการจัดลำดับความสำคัญของสาขาความร่วมมือด้านวัฒนธรรมซึ่งเน้นประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาวัฒนธรรมในภูมิภาคและเสนอแนะแนวทางการแก้ไข ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมของไทยในฐานะเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศ ก็ได้เข้าร่วมการประชุมด้านวัฒนธรรมเพื่อร่วมกำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมอาเซียน รวมถึงการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนที่กำกับดูแลงานด้านวัฒนธรรมและศิลปะ และที่สำคัญคือ การประชุมคณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยวัฒนธรรมและสนเทศ (ASEAN-COCI)

ความก้าวหน้าที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมของอาเซียนคือ มีการลงนามปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยมรดกวัฒนธรรม (ASEAN Declaration on Cultural Heritage) เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๔ เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการสงวนรักษาอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศสมาชิก รวมทั้งมีการจัดตั้ง “เครือข่ายมรดกวัฒนธรรมเอเชียตะวันออก” (Networking of East Asian Cultural Heritage - NEACH) ซึ่งต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็น “เครือข่ายความร่วมมือด้านวัฒนธรรมเอเชียตะวันออก” (ASEAN Plus Three Cultural Cooperation Network – APTCCN) นอกจากนี้ ยังมีพัฒนาการความร่วมมือที่ขยายความครอบคลุมไปถึงประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ ส่งผลให้มีการลงนามร่วมกันในปฏิญญาว่าด้วยเอกภาพของอาเซียนในความหลากหลายทางวัฒนธรรม: สู่ความมั่นคงของประชาคมอาเซียน (Declaration on ASEAN Unity in Cultural Diversity: Towards Strengthening ASEAN Community) ซึ่งลงนามรับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่บาหลี เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๔

๓.๔.๒.๒ ความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน

ด้วยลักษณะพื้นฐานสำคัญของประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น แม้ความหลากหลายของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นทั้งจุดเด่น เป็นอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของอาเซียน แต่ขณะเดียวกันก็เป็นจุดด้อยที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ ลักษณะเฉพาะของอาเซียนที่ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ ต่างมีลักษณะทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีภาษาประจำชาติที่แตกต่างกัน มีประชาชนหลากหลายเชื้อชาติ รวมถึงการปกครองที่แตกต่างกัน ทำให้อาเซียนมีความแตกต่างจากการรวมกลุ่มของประเทศในซีกโลกอื่นๆ เช่น กลุ่มสหภาพยุโรป หรือกลุ่มอเมริกาเหนือที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยเหมือนกัน มีรากภาษาเดียวกันแม้จะใช้ภาษาหลากหลาย มีพื้นฐานเศรษฐกิจคล้ายกัน^๒ อาจกล่าวได้ว่าความหลากหลายของอาเซียนทำให้ประชาชนในอาเซียนขาดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกันเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศสมาชิก

^๒ อวีรุทธิ์ เหมานุรักษ์, อุปสรรคในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://studyasean.in.th/index.php/th/learning/m3/m3-unit3/barriers-to-entry-into-asean>.

อาเซียนโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดยากยิ่งขึ้น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งคือ เนื่องด้วยประเทศต่างๆ ทั้งในพื้นที่คาบสมุทร และผืนแผ่นดินใหญ่ล้วนมีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมาตั้งแต่ในสมัยที่ยังไม่มีการกำเนิดรัฐชาติ ส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศต่างมีส่วนผสมของกันและกัน ซึ่งถึงแม้บางวัฒนธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวกันที่ประชาชนยังคงดำรงวิถีดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน หากแต่ปัญหาสำคัญคือ ประชาชนในอาเซียนยังไม่ได้รับการปลูกฝังหรือสร้างค่านิยมในการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นร่วมกัน ยิ่งไปกว่านั้น คือ อุปสรรคต่อการสร้างสำนึกของความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียนร่วมนั้นเป็นผลมาจากระบบการศึกษาและการปลูกฝังเรื่องชาตินิยมในประเทศต่างๆ ที่เน้นความเป็นชาติมากกว่าความเป็นภูมิภาค ดังนั้น ในโอกาสที่กำลังจะเข้าสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน การกำหนดลักษณะร่วมของมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน หรือการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของอาเซียนอาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อต่อไปในอนาคตเนื่องจากต่างฝ่ายต่างอ้างถึงอ้างความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม หรือการผลักดันให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมของอาเซียน

นอกจากนี้ องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในอาเซียน ยังพบว่ามีความอยู่อย่างกระจัดกระจาย และขาดการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้เหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด ในขณะที่ หลายประเทศกำลังตื่นตัวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทำให้เกิดกระแสของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสุดโต่ง เนื่องจากความกลัวว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์จะทำให้อัตลักษณ์ ระบบคุณค่า และวิถีชีวิตท้องถิ่นดั้งเดิมจะสูญหายหรือถูกเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการดำเนินงานเพื่อสร้างหรือส่งเสริมอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของอาเซียนที่ผ่านมาอย่างขาดสมดุลระหว่างแนวทางทั้งสอง ในขณะเดียวกัน การดำเนินงานของอาเซียนดังกล่าว ยังขาดการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะเครือข่ายมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีการรวมตัวกระจายกันอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ ทำให้เรื่องของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียนที่ผ่านมา ถูกจำกัดอยู่ในระดับตัวแทนของภาครัฐมากกว่าที่จะเป็นเครือข่ายระดับประชาชนกับประชาชนอย่างแท้จริง

๓.๔.๒.๓ การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และสถานะแวดล้อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC)

จากการทบทวนเอกสารและสรุปผลการประชุมสัมมนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และการวิเคราะห์ TOWS Matrix ในส่วนของการเตรียมพร้อมเพื่อมุ่งไปสู่ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
<ul style="list-style-type: none"> - ไทยมีต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง - ไทยมีความได้เปรียบจากการมีสภาพภูมิ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการส่งเสริมโครงการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง - ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล

<p>ประเทศและวัฒนธรรมที่หลากหลาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไทยมีเครือข่ายทางวัฒนธรรม และชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งในการทำงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมไทย - ไทยเป็นที่ตั้งของหน่วยงานหลักด้านการสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียน เช่น SEAMEO-SPAFA 	<p>เกี่ยวกับโครงการหรือการดำเนินงานที่รัฐมีความร่วมมือกับอาเซียน หรือประเทศคู่เจรจาอื่นๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนทั่วไปขาดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม - ขาดบุคลากร (โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่) ที่จะสืบสานงานด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น - กลุ่มศิลปินหรือผู้ทำงานด้านวัฒนธรรมถูกละเลยและไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านความรู้และงบประมาณ ต้องพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจ
<p>โอกาส (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ASCC ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียน - การมีกฎหมายปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม - การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของอาเซียนทำให้เกิดการทบทวนและให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของชาติมากยิ่งขึ้น - ASCC กระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนมากขึ้น 	<p>อุปสรรค (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมแบบสากลอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น - การตื่นตัวของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และกระแสวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ทำให้จุดมุ่งหมายเดิมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
	<ul style="list-style-type: none"> - ASCC ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียน - การมีกฎหมายปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม - การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของ 	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมโดยรัฐและองค์กรระหว่างประเทศอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น - การตื่นตัวของเศรษฐกิจเชิง

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
	<p>อาเซียนทำให้เกิดการทบทวนและให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของชาติมากยิ่งขึ้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียนกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนมากขึ้น 	<p>สร้างสรรค์และกระแสวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ทำให้จุดมุ่งหมายเดิมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป</p>
<p>จุดแข็ง (Strengths)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไทยมีต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง - ไทยมีความได้เปรียบจากการมีสภาพภูมิประเทศและวัฒนธรรมที่หลากหลาย - ไทยมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งในการทำงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมไทย - ไทยเป็นที่ตั้งของหน่วยงานระดับภูมิภาคด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น SEAMEO-SPAFA - ไทยมีบุคลากรที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญในงานด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑสถาน โบราณคดี เป็นต้น 	<p>กลยุทธ์เชิงรุก (SO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผลักดันไทยเป็นศูนย์กลางของการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน - เสนอให้ไทยเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมทางด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน - ส่งเสริมชุมชนทางวัฒนธรรมให้เป็นชุมชนต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน - ไทยควรใช้โอกาสในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมของไทยสู่อาเซียน 	<p>กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน - สนับสนุนการเรียนรู้จากชุมชนทางวัฒนธรรมต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและอาเซียน - สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมสู่ชุมชนท้องถิ่น เช่น การจัดทำพิพิธภัณฑสถานชุมชน เป็นต้น
<p>จุดอ่อน (Weakness)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขาดการส่งเสริมโครงการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทาง 	<p>กลยุทธ์แก้ไข (WO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการ 	<p>กลยุทธ์เชิงรับ (WT)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิทางวัฒนธรรมและเปิดพื้นที่

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
<p>วัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความอย่างยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับโครงการหรือการดำเนินงานที่รัฐมีความร่วมมือกับอาเซียนหรือประเทศคู่เจรจาอื่นๆ - ประชาชนทั่วไปขาดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม - ขาดบุคลากร (โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่) ที่จะสืบสานงานด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น - กลุ่มศิลปินหรือผู้ทำงานด้านวัฒนธรรมถูกละเลยและไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านความรู้และงบประมาณ ต้องพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจ 	<p>อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและผลิตบุคลากรเพื่อสืบสานงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านมรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและอาเซียน ผ่านกลไกที่มีอยู่ได้แก่ หอสมุดวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น - เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานด้านอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐและอาเซียนให้เป็นที่รับรู้โดยทั่วถึง 	<p>ให้กับวัฒนธรรมนอกแบบแผนหรือนอกกระแส เช่น ประเพณีการแห่เทียนพรรษาแบบดั้งเดิมในชุมชนต่างๆ กลุ่มศิลปิน กลุ่มศิลปินหน้าใหม่ เป็นต้น</p>

๓.๔.๒.๔ กลยุทธ์การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอาเซียน

๑) ผลักดันไทยเป็นศูนย์กลางของการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน

๒) เสนอให้ไทยเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมทางด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน

๓) ส่งเสริมชุมชนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นชุมชนต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน

๔) ไทยควรใช้โอกาสในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของไทยสู่อาเซียน

๕) สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๖) สนับสนุนการเรียนรู้จากชุมชนทางวัฒนธรรมต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและอาเซียน

๗) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมสู่ชุมชนท้องถิ่น เช่น การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

๘) ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และผลิตบุคลากรเพื่อสืบสานงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๙) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านมรดกทางวัฒนธรรมทั้งของไทยและอาเซียน ผ่านกลไกที่มีอยู่ ได้แก่ หอสมุดวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น

๑๐) เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานด้านอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐและอาเซียนให้เป็นที่รับรู้โดยทั่วถึง

๑๑) ส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิทางวัฒนธรรมและเปิดพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมนอกแบบแผนหรือนอกกระแส เช่น ประเพณีการแห่เทียนพรรษาแบบดั้งเดิมในชุมชนต่างๆ กลุ่มศิลปินรายย่อย กลุ่มศิลปินหน้าใหม่ เป็นต้น

๓.๔.๓ ส่งเสริมการสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม

๓.๔.๓.๑ สภาวะส่งเสริมสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน

การพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงกว่า ๑๐ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลในหลายประเทศต่างให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนแนวทางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยจะเห็นได้จากอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry) ในหลายประเทศ คาดว่าในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า การสร้างความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจจะอยู่บนพื้นฐานของความสามารถในการนำความคิดสร้างสรรค์มาสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาได้เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของตน และปัจจุบันก็มีหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียได้เริ่มขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์แล้ว อาทิ ประเทศเกาหลี ประเทศจีน ประเทศสิงคโปร์^๓

ส่วนของไทยนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จำแนกอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ออกเป็น ๙ กลุ่ม ตามลักษณะทางบัญชีรายได้ประชาชาติ ได้แก่ งานฝีมือและหัตถกรรม งานออกแบบ แฟชั่น ภาพยนตร์และวีดีโอ การกระจายเสียง ศิลปะการแสดง ธุรกิจโฆษณา ธุรกิจการพิมพ์ และสถาปัตยกรรม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ก็คือการสร้างมูลค่าของผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้นจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้ผลิตซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตหรือเจ้าของสินค้านั้นๆ มีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยมีกระบวนการผลิตที่ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมหรือมรดกทางภูมิปัญญาที่มีอยู่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการดั่งนั้น แนวทางแนวทางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จึงได้ถูกนำมาใช้ให้เป็นแนวทางหนึ่งใน

^๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ, ๒๕๕๒, หน้า ๑๐,

การพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศในปัจจุบัน ด้วยความเชื่อมั่นว่าต้นทุนทางภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมของตุนั้นจะสามารถนำมาใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี และจะนำมาซึ่งความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนอันเห็นได้จากการที่ประเทศในอาเซียนพยายามผลักดันและส่งเสริมการนำวัฒนธรรมของตนมาเผยแพร่และสร้างมูลค่าเพิ่มในทางเศรษฐกิจ อาทิ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลงานประเพณี หรือการนำเสนอจุดเด่นทางวัฒนธรรม เช่น อาหาร งานศิลปหัตถกรรม เป็นต้น มาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการสร้างสรรควัฒนธรรมและอุตสาหกรรมเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น ความได้เปรียบหรือจุดแข็งของประเทศไทยในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีหลายประการด้วยกัน ที่เห็นได้ชัดเจนเป็นประการแรก คือ ประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้อยู่มากมายหลากหลายและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น สามารถนำมาเป็นต้นทุนในการพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมได้หลากหลายประเภท ประการที่สอง คือ พื้นฐานของบุคลากรด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยในแขนงต่างๆ เช่น กลุ่มศิลปิน กลุ่มนักแสดง กลุ่มนักร้อง กลุ่มนักเขียน กลุ่มผู้ประกอบการ เป็นต้น มีศักยภาพที่โดดเด่นสามารถสนับสนุนและพัฒนาให้ผลิตผลงานไปแข่งขันในระดับอาเซียนและสากลได้ ประการที่สาม คือ ประเทศไทยมีภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอยู่หลากหลายกลุ่มที่มีประสบการณ์ความเชี่ยวชาญจนมีความเข้มแข็งที่สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล เช่น กลุ่มธุรกิจสปา กลุ่มธุรกิจอาหาร กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจบันเทิง เป็นต้น และประการที่สี่ คือ การมีสื่อมวลชนในแขนงต่างๆที่มีศักยภาพในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูล รวมถึงมีเทคโนโลยีและนวัตกรรมการสื่อสารใหม่ๆ ที่มีความทันสมัยหลากหลายและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้างได้อย่างครอบคลุมและรวดเร็ว เช่น สื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ (social media) เป็นต้น

๓.๔.๓.๒ ความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมของไทย

แม้ประเทศไทยจะมีข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นหลายประการสำหรับการสนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม แต่ก็มีอุปสรรคได้ที่เราที่ยังมีจุดอ่อนและอุปสรรคอยู่หลายประการเช่นกัน ที่เห็นได้ชัดเจนเป็นประการแรกคือ การขาดหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบต่อการส่งเสริมงานด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ ซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมการสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง บางสาขาก็ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรอื่นๆ ศิลปินท้องถิ่นรายย่อย (ชาวบ้าน) ไม่มีพื้นที่ในการนำเสนอผลงานศิลปะการแสดงของตนออกสู่สังคม ซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตและการสืบสานงานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ประการที่สองคือ กลุ่มศิลปินและผู้สร้างสรรค์งานวัฒนธรรมของไทยยังขาดความรู้และทักษะในด้านการสร้างสรรค์งานวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ รวมถึงขาดทักษะในด้านธุรกิจ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ประการที่สามคือ การมีทัศนคติด้านลบต่ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมที่ถูกมองว่าเป็นการแปรรูปวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าพาณิชย์ซึ่งจะไปลดทอนคุณค่าและเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมได้และประการที่สี่ คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และ

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียนอาจจะนำมาสู่การแข่งขันมากกว่าความร่วมมือระหว่างกันเนื่องจากประเทศในอาเซียนมีวัฒนธรรมหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่น สถานที่ท่องเที่ยว งานหัตถกรรม อาหาร วิถีชีวิตและประเพณี เป็นต้น

๓.๔.๓.๓ การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และสถานะแวดล้อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

จากการทบทวนเอกสารและสรุปผลการประชุมสัมมนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) และการวิเคราะห์ TOWS Matrix ในส่วนของการเตรียมพร้อมเพื่อมุ่งไปสู่ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม ได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
<ul style="list-style-type: none"> - ไทยมีแผน/นโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ - มีทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ในอาเซียนที่เชื่อมต่อกับประเทศในอาเซียนได้เกือบทั้งภูมิภาคซึ่งเอื้อต่อการเป็นศูนย์กลางการค้าและแลกเปลี่ยนสินค้าทางวัฒนธรรม - มีความพร้อมด้านบุคลากรทางศิลปวัฒนธรรมต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมรดกทางวัฒนธรรมโดดเด่น - มีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ดำเนินธุรกิจด้านวัฒนธรรมหลายสาขา - ภาคเอกชนไทยมีองค์ความรู้และทักษะฝีมือด้านศิลปวัฒนธรรมที่ดีและหลายหลาย - มีสื่อมวลชนสาขาต่างๆที่มีศักยภาพในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลด้านวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีนโยบายแต่ขาดแผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม - บุคลากรด้านวัฒนธรรม (เจ้าหน้าที่ ศิลปิน) ขาดทักษะในการจัดการวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ - ขาดหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบต่อการส่งเสริมงานด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ - งานด้านศิลปะไม่ได้รับความนิยมนและไม่ค่อยมีมูลค่าทางเศรษฐกิจในสายตาของคนไทยทั่วไป - ข้อจำกัดในการใช้ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ) เป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันและการขยายตัวของสินค้าทางวัฒนธรรมของไทยในตลาดอาเซียน
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าสู่ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียนทำให้งานด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ได้รับความสนใจมากขึ้น - จำนวนผู้บริโภคและตลาดรองรับสินค้าทางวัฒนธรรมขยายตัวเพิ่มมากขึ้น - เป็นโอกาสในการเผยแพร่และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินค้าทางวัฒนธรรม - การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อน 	<ul style="list-style-type: none"> - มูลค่าทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดคุณค่าของวัฒนธรรมและเป็นตัวชี้วัดในการคัดสรรสืบสาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป - การสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมของกลุ่มศิลปินรายย่อยจะถูกแทนที่ด้วยกลุ่มทุนและรูปแบบของวัฒนธรรมจะถูกกำหนดด้วยกลไกทางการตลาด - สินค้าทางวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียนจะเข้ามามีส่วนแบ่งในตลาดสินค้าวัฒนธรรมของ

<p>บ้านในอาเซียนจะช่วยให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรมให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น</p>	<p>ไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมของอาเซียนอาจสร้างความขัดแย้งในการอ้างกรรมสิทธิ์และการจดลิขสิทธิ์สินค้าทางวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียน
--	--

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
	โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threats)
<p>จุดแข็ง (Strength)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไทยมีการสนับสนุนเชิงนโยบายในการส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ - มีทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ในอาเซียนที่ 	<p>กลยุทธ์เชิงรุก (SO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการแลกเปลี่ยนสินค้าทางวัฒนธรรม - เผยแพร่สินค้าทางวัฒนธรรม 	<p>กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้ศิลปินทำงานในด้านอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น และให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิง
	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนทำให้งานด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ได้รับความสนใจมากขึ้น - จำนวนผู้บริโภคและตลาดรองรับสินค้าทางวัฒนธรรมขยายตัวเพิ่มมากขึ้น - เป็นโอกาสในการเผยแพร่และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินค้าทางวัฒนธรรม - การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนจะช่วยให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรมให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - มูลค่าทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดคุณค่าของวัฒนธรรมและเป็นตัวชี้วัดในการคัดสรร สืบสาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป - การสร้างสรรค์งานวัฒนธรรมของกลุ่มศิลปินรายย่อยจะถูกแทนที่ด้วยกลุ่มทุนและรูปแบบของวัฒนธรรมจะถูกกำหนดด้วยกลไกทางการตลาด - สินค้าทางวัฒนธรรมของประเทศอื่นๆ ในอาเซียนจะเข้ามามีส่วนแบ่งในตลาดสินค้าทางวัฒนธรรมของไทย - ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมของอาเซียนอาจสร้างความขัดแย้งในการอ้างกรรมสิทธิ์และการจดลิขสิทธิ์สินค้าทางวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียน

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
<p>เชื่อมต่อกับประเทศในอาเซียนได้เกือบทั้งภูมิภาค ซึ่งเอื้อต่อการเป็นศูนย์กลางทางการค้าและแลกเปลี่ยนสินค้า ทางวัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความพร้อมด้านบุคลากรทางศิลปวัฒนธรรม ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมรดกทางวัฒนธรรมโดดเด่น - คนไทยมีบุคลิกที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ได้ชื่อว่าเป็นประเทศแห่งรอยยิ้ม ฯลฯ - มีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ดำเนินธุรกิจด้านวัฒนธรรมหลายสาขา - ภาคเอกชนไทยมีองค์ความรู้และทักษะฝีมือด้านศิลป-วัฒนธรรม ที่ดีและหลายหลาย - มีสื่อมวลชนสาขาต่างๆที่มีศักยภาพในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลด้านวัฒนธรรม 	<p>ไทยสู่อาเซียนและทำให้สินค้าวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น</p>	<p>พาณิชย์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนในเรื่องการสร้างแบรนด์ การจดลิขสิทธิ์ การส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ให้กับสินค้าเชิงวัฒนธรรม
<p>จุดอ่อน (Weakness)</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีนโยบายแต่ขาดแผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม - บุคลากรด้านวัฒนธรรม เช่น เจ้าหน้าที่ ศิลปิน ขาดทักษะในการจัดการวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ - ขาดหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบต่อการส่งเสริมงานด้านการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในเชิง 	<p>กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างกลไกในการส่งเสริมความนิยมในสินค้าวัฒนธรรมของไทยให้กับตลาดภายในประเทศ - ผลักดันให้เกิดหน่วยงานหลักในการดูแลจัดการเรื่องอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม อาจเป็นการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของ 	<p>กลยุทธ์เชิงรับ (WT)</p> <ul style="list-style-type: none"> - พยายามสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน - ส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษเชิงธุรกิจให้แก่กลุ่มศิลปินและผู้ประกอบการสินค้าทางวัฒนธรรม และเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่สินค้าด้วย

การวิเคราะห์ TOWS Matrix		
<p>พาณิชย์</p> <p>- งานด้านศิลปะไม่ได้รับความนิยมและไม่ค่อยมีมูลค่าทางเศรษฐกิจในสายตาของคนไทยทั่วไป</p> <p>- ข้อจำกัดในการใช้ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ) เป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันและการขยายตัวของสินค้าทางวัฒนธรรมของไทยในตลาดอาเซียน</p>	<p>กระทรวงต่างๆ</p>	<p>ภาษาอังกฤษและภาษาเพื่อนบ้านในอาเซียน</p>

๓.๔.๓.๔ กลยุทธ์การส่งเสริมการสร้างสรรคด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม

- ๑) ส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการแลกเปลี่ยนสินค้าทางวัฒนธรรมของอาเซียน
- ๒) เผยแพร่สินค้าทางวัฒนธรรมไทยสู่อาเซียน และทำให้สินค้าวัฒนธรรมของไทยเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
- ๓) ส่งเสริมให้ศิลปินทำงานในด้านอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น และให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์กับผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม
- ๔) สนับสนุนในเรื่องการสร้างตราสินค้า (Branding) การจดลิขสิทธิ์ การส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ให้กับสินค้าเชิงวัฒนธรรมของไทย
- ๕) สร้างกลไกในการส่งเสริมความนิยมในสินค้าวัฒนธรรมของไทยให้กับตลาดภายในประเทศ
- ๖) ผลักดันให้เกิดหน่วยงานหลักในการดูแลจัดการเรื่องอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม และควรเป็นการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาคส่วนต่างๆ
- ๗) พยายามสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- ๘) ส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษเชิงธุรกิจให้แก่กลุ่มศิลปินและผู้ประกอบการสินค้าทางวัฒนธรรม และเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่สินค้าด้วยภาษาอังกฤษและภาษาเพื่อนบ้านในอาเซียน

บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาขอแนะนำข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ดังนี้

๔.๑ สรุปผลการศึกษา

บทบาทที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรมในการคงไว้หรืออนุรักษ์ความเป็นไทยในกระแสภูมิภาคนิยมและโลกาภิวัตน์ การคงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยในอาเซียน หมายรวมถึงการผนวกรวมหรือขยายพื้นที่ของวัฒนธรรมไทยในกระแสอาเซียนและโลกาภิวัตน์ ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงกระแสความเปลี่ยนแปลงในอาเซียนแล้ว การรวมกลุ่มของประชาคมอาเซียนจึงเป็นส่วนหนึ่งพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ในสังคมไทย กระทรวงวัฒนธรรมจึงต้องมีบทบาทในการนำเสนอแนวทางให้ภาครัฐและสังคมเล็งเห็นและเข้าใจถึงปรากฏการณ์ดังกล่าว รวมถึงเสนอทิศทางการขับเคลื่อนสังคมไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนต่อไป

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงวัฒนธรรมควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ที่สามารถเชื่อมโยงและครอบคลุมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในกรอบอาเซียนของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกกระทรวงวัฒนธรรม รวมถึงเครือข่ายทางวัฒนธรรม อันประกอบด้วย เครือข่ายบุคคล เครือข่ายองค์กร เครือข่ายชุมชน และเครือข่ายในต่างประเทศ เพื่อให้สังคมไทยได้ขับเคลื่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมีอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรี และธำรงไว้ซึ่งประโยชน์ของชาติและภูมิภาค ทั้งนี้โดย (๑) ส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีบทบาทในการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนในอาเซียน (๒) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (๓) ส่งเสริมและเผยแพร่อัตลักษณ์ไทยและอาเซียนเพื่อสร้างสำนึกร่วมของการเป็นประชาคมอาเซียน และ (๔) สนับสนุนการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไปพร้อมกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) ที่ครอบคลุมการดำเนินงานของประเทศไทยตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรม

อาเซียน (ASCC Blueprint) และแผนแม่บทความเชื่อมโยงของอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity) ดังนี้

๑) สร้างเสริมศักยภาพ (Capacity Building)

สร้างเสริมศักยภาพให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม ผู้ผลิตงานด้านวัฒนธรรม และประชาชนทั่วไปได้เกิดความตระหนักรู้และความเข้าใจในอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน โดยการสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน และการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ของไทยให้มีความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน รวมถึงสร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เพื่อให้การขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมอาเซียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engaging)

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบทบาทของภาคประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนวัฒนธรรมในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และส่งเสริมการสืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น รวมทั้งเผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยในเวทีอาเซียน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นของไทยมีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดยให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการสืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ส่งเสริมให้ภาคประชาชนและชุมชนทางวัฒนธรรมเกิดความรู้สึกร่วมของการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน และส่งเสริมให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน

๓) สร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม (Cultural Networking)

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายศิลปินและชุมชนวัฒนธรรมในทุกระดับ รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือและการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ดูแลงานด้านวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสนับสนุนให้มีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มาจากทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อร่วมกันส่งเสริมความตระหนักรู้และสำนึกร่วมแห่งการเป็นประชาคม และมีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเพื่อเตรียมพร้อมสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

๔) เชื่อมโยง (Connectivity)

การสร้างเชื่อมโยงในประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคประชาชน ผ่านการจัดการและเผยแพร่องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ และการตระหนักร่วมและความเข้าใจต่อมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นการปลูกฝังการเป็นพลเมืองของอาเซียนซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยกำหนดให้วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงประชาชนในอาเซียนเข้าด้วยกัน มีความตระหนักรู้และสำนึกร่วมในความเป็นประชาคมอาเซียนและมีความคล้ายคลึงกันทางด้านวัฒนธรรม และส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงกันในอาเซียนด้วยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการทำงาน และเทคโนโลยีการสื่อสาร

๕) สร้างสรรค์ (Creativity)

เน้นการต่อยอดและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการผลิตและการสื่อสารแต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาไว้ซึ่งสมดุลระหว่างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรให้มีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคเห็นถึงคุณค่าของสินค้าทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของประเทศในอาเซียนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าทางวัฒนธรรมของไทยในตลาดอาเซียน โดยประเทศไทยสามารถนำเอาภูมิปัญญาและองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์และต่อยอดให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และการรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) ประชาคมยั่งยืน (Community Sustainability)

การสร้างความต่อเนื่องและสม่ำเสมอในการสนับสนุนและส่งเสริมงานทางด้านวัฒนธรรมของไทยให้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความร่วมมือและเชื่อมโยงระหว่างประเทศไทยกับประเทศในอาเซียนให้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านสังคมและวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และความยั่งยืนของประชาคมอาเซียน โดยกำหนดให้วัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงและความร่วมมือที่ยั่งยืนของประชาคมอาเซียน ส่งเสริมการทำงานอย่างมีคุณภาพระหว่าง ๓ เสาหลักของอาเซียน และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long-Learning) ด้านมรดกทางวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน

๔.๓ บทสรุป

การศึกษาวิจัยนี้นำมาซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์ความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นฐานในการบ่งชี้ความท้าทายเชิงกลยุทธ์ (strategic challenges) ความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ (strategic advantages) นำไปสู่การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่พร้อมสำหรับการขับเคลื่อนสังคมไทยเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ ต่อไป

บรรณานุกรม

สิ่งพิมพ์

กลุ่มเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

กาญจนา แก้วเทพ. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่องการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. รายงานเบื้องต้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (The Creative Economy). กรุงเทพฯ: บริษัท พี.ซี. เพรส (บุญชิน) จำกัด, ๒๕๕๒.

สุนทร พิศสุวรรณ. การบรรยายพิเศษในหัวข้อ “มิติวัฒนธรรมในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน.” โรงแรม ดิ เอ็มเมอร์อัลด์ ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ. ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

The ASEAN Secretariat. ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint. 2009.

เว็บไซต์

กระทรวงวัฒนธรรม. แหล่งที่มา: <http://www.m-culture.go.th>

รุจยา อากาศ. บทบาทของซีมีโอ สปาฟา ในประชาคมอาเซียน. แหล่งที่มา : www.finearts.cmu.ac.th.

อวิรุทธิ์ เหมานูรักษ์. อุปสรรคในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. แหล่งที่มา: <http://studyasean.in.th>
ASEAN Declaration on Cultural Heritage Bangkok, Thailand. 24-25 July 2000. Available from: <http://www.aseansec.org>

Barley, Tasa Nugraza. Indonesia and Malaysia Battle over Batik. October 1, 2009. Available <http://www.thejakartaglobe.com/home/indonesia-and-malaysia-battle-over-batik/332922>.

Declaration on ASEAN Unity in Cultural Diversity: Towards Strengthening ASEAN Community. Available: <http://www.aseansec.org>.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวดารุณี ธรรมโพธิ์ดล
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประสบการณ์การรับราชการ	
๒๕๕๒-๒๕๕๖	ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือพหุภาคี สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
๒๕๕๗-๒๕๕๒	นักวิชาการวัฒนธรรม ๘ ว. กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
๒๕๕๕-๒๕๕๗	นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว. กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
๒๕๕๒-๒๕๕๕	หัวหน้าฝ่ายองค์การวัฒนธรรมต่างประเทศ กองวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สวช.
๒๕๕๑-๒๕๕๒	หัวหน้าฝ่ายแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ กองวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สวช.
๒๕๓๖-๒๕๕๑	หัวหน้าฝ่ายองค์การวัฒนธรรมต่างประเทศ กองวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สวช.
๒๕๒๒-๒๕๓๕	นักวิชาการวัฒนธรรม กองส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม สวช. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กองนโยบายและแผนวัฒนธรรม สวช. นิติกร กองวัฒนธรรมสัมพันธ์ สวช. เจ้าหน้าที่วิเทศสัมพันธ์ กองวัฒนธรรมสัมพันธ์ สวช.

ผลงานทางวิชาการ

๑. บทความเรื่อง “Thai Performing Arts: Tradition and Modernity” นำเสนอในการประชุม ASEAN-Republic of Korea Cultural Leadership Exchange Programme เดือนมิถุนายน ๒๕๕๓ ณ สาธารณรัฐเกาหลี

๒. บทความเรื่อง “Cultural Tourism in Thailand” นำเสนอในการอบรมหลักสูตรการจัดการทางวัฒนธรรมสำหรับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Training Programme on Development and Management of Cultural Tourism in the Greater Mekong Subregion) เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๔ ณ โรงแรมดุสิตธานี กรุงเทพฯ

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ

สถานที่ทำงาน

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
เลขที่ ๖๖ ถนนบรมราชชนนี แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด
กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๔๒๒ ๘๙๔๘ โทรสาร ๐ ๒๔๔๖ ๘๓๔๗